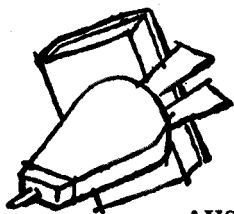

PERIYAREN ZALAPARTAK

MELITONA'REN BI SENARRAK
MENDIBE'TARREN LARRIYAK
UTZI BEARKO!
GIZON BIKANAK

AUSPOA LIBURUTEGIA

**PERIYAREN ZALAPARTAK
MELITONA'REN BI SENARRAK
MENDIBE'TARREN LARRIYAK
UTZI BEARKO!
GIZON BIKANAK**

AUSPOA LIBURUTEGIA

26

COLECCION AUSPOA

Administración: Plaza de Santa María, 2-Tolosa
Dirección literaria: Rvdo. P. Antonio Zavala. S.J.
Colegio S. Ignacio - Ategorrieta - San Sebastián
(Guipúzcoa - España)

Ordaindu bearrak:

Urte betekoa: 200 peseta Atzerrian: 275 peseta
Ongilleak: 350 Ale bakarra: 25

ALFONSO M.º ZABALA - A. LARRAITZ - JUAN MIR

PERIYAREN
ZALAPARTAK

MELITONA'REN BI SENARRAK

MENDIBE'TARREN LARRIYAK

UTZI BEARKOI

GIZON BIKANAK

AUSPOA LIBURUTEGIA

Depósito Legal S.S. 672/63
Número Registro 1744/63

IMPRESO EN "GRAFICAS IZARRA" - PEÑA Y GOÑI, 13 - TEL. 17331
SAN SEBASTIAN (ESPAÑA)

ARKIBIDEA

Itz-aurrea	9
Periyaren zalapartak	13
Melitona'ren bi senarrak	39
Mendibe'tarren larriyak	71
Utzi bearkol	99
Gizon bikañak	119

ITZ-AURREA

Liburu ontako bost komeri auk ez dira egille bakar baten lanak.

“Periyaren zalapartak” eta “Melitona’ren bi senarrak” Alfonso María Zabala apaiz jaunarenak dira. Jaun onen bizitzaren berri Auspoa-ren 16-garren liburuan arkitu dezake irakurleak.

Bi komeri auk Donostiko integrista-gazteriarentzat moldatu zituan, ta gazte ayek estrañako aldiz aurkeztatu zituzten, “Periyaren zalapartak” 1911-ngo Abenduaren 11-an ta “Melitona’ren bi senarrak” guk ez dakigun egunean (1).

“Periyaren zalapartak” deritzayonak badiu zenbait bertso kantatu bear diranak. Doñua Donostiko gazte batek jarri omen zien; bearbada, gazte ori oraindik ere il berria degun Etxaide jauna, Euskaltzaindiko burua, izango zan.

(1) Euskal-Esnalea, 1925, 133-garren orrialde.

“Mendibe’tarren larriyak” A. Larraitz’ena da. Ez degu iñondik ere somatu al izan, A. Larraitz dalako ori nor izan zitekean. Agian izengoitiren bat izango da. Beste komeri labur bat ere idatzi zuan: “Morroi jatorra”.

“Utzi bearko” ta “Gizon bikañak” “Deñoka’tar Goserio’k euskeratuak” omen dira.

Fausto Arocena jaunak esan digunez, Goserio Deñoka izen ori iru egilleen izenekin osatutako izengoitia da. Iru oyetako bat Gregorio Mujika jauna omen zan. Ageri dago Gregorio Mujika ta Goserio Deñoka berdin bukatzen dirana. Bañan beste biak nor ote ziran, ez degu iñondik jakin.

Bañan Goserio Deñoka orrek “euskeratuak” diran ezkeru, etziran euskaldun jayo.

Beren egiazko egille ta izena jakin nayan, Galería Salesiana’ri bialdu genion galdeera, komeri-sorta orren antza emanda. Baita ere erantzuna laister asko etorri:

“Utzi biarko”, “Los apuros de un fotógrafo” omen da, ta “Gizon bikañak”, berriz. “Los tres valientes”, ta biak ere egille bera omen dute: Juan Mir salesianoa.

Juan Mir Barcelona-n jayo zan 1890-ngo Garagarrillaren 8-an.

1908-ngo Agorraren 21-an salesiano sartu zan, ta artean oso gázte zala, "Librería Salesiana" deritzayonaren buru jarri zuten.

"Galería Salesiana" dalako ortan argitaratzeko, komeri asko idatzi zituan, ta baita ere Muñoz Seca'ren batzuk eraberritu ta antolatu.

Muñoz Seca-k omen zion bere komerien korapilloak berak baño obeto askatzen zituala.

Barcelona-n, Sarria-n il zan, 1951-ngo urtean, 61 urterekin.

Bañan Goserio Deñoka orrek ez ditu komeriak itzez itz erderatik euskerara aldatzen. Gaya ta korapilloa artu bai, bañan alkar-izketak berriro bere gisa antolatzen ditu. Lagun berriak ere asmatzen ditu.

Beste komeri bat ere euskeratu zuan Goserio Deñoka-k: "Neskame berria", alegia. Rosa Cloirán-en "La criada nueva".

Gaur Auspoa-k berriro argitaratzen ditun bost komeri auek, Euskal-Esnalea aldizkariak argitaratu zituan, bai bere orrietan ta

baita ere "Izarra" zeritzayon komeri-sortan, 3, 4, 5, 7 ta 19-garren zenbakietan. Ori izan degu gure lenengo komeri-sorta, ta Gregorio Mujika jauna izan zan aren buru.

Geroztik sarritan aurkeztatu izan dira gure errietan, ta makiña bat euskaldun oroitu-ko da bere gaztetan komeri oyetako bat edo beste ikusiaz.

PERIYAREN ZALAPARTAK

IRUDIGILLEAK

Mikela

Joxe

Patxiko

Permin

Manuel

Anton

Migel

Morroia

Joxe-Mari

Lapurra

Zeladoria

Mutillak

Baserritarrak

Peria egiten dan toki-inguruko zelai bat. Ezkerretara, jatetxe bat, eta ate-aurrean maia; maian, jaten, Joxe, Patxiko, Permin eta Manuel. Inguruan ogi-gañean jarritako lukainka jaten, jaietan bezela jantzitako mutill-saill bat. Alde batetik bestera base-rritarrak, atxur, aizkora, sega ta perian erositako beste gauza batzuek eskuetan dituztela.

I

JOXE, PATXIKO, PERMIN, MANUEL, MUTIL ta
BASERRITARRAK

Mutil.—(Kantatzen eta saltoka)

Santo Tomas'ko peria
txorixua ta ogia;
lapurrak ere badabiltz-eta
ondo iriki begia.

Bas. I.—(Kantatuaz)

Makallau igartxo au
kapoyaren truke
gaur gure biajea
ez da irten merke.
Geyago eman bearrik
ai! ez balegoke,
urtea nolerebait
pasako genduke.

Mutillak.—(Len bezela)

Santo Tomas'ko peria
txorixua ta ogia;
lapurrak ere badabiltz-eta
ondo iriki begia.

*Bas. II.—(Beste baserritar batek, kanta-
tuaz)*

Kapoyakin batean
dirua ugari
eman diogu beintzat
nagusi jaunari.
Ori sortu danean
kontentu nago ni;
orain ekin berriro
gogoz lur-lanari.

Mutillak.—

Santo Tomas'ko peria
txorixua ta ogia;
lapurrak ere badabiltz-eta
ondo iriki begia.

Bas. III.—(*Beste Baserritar batek*)

Santo Tomas'ko eguna
da egun aundia,
onera etortzeko
egun egokia.
Nagusiaren bizkar
egin bazkaria,
eta etxera apaltzeko
bixigu guria.

Mutillak.—(*Beti bezela kantatuaz izkuta-
tu bitez*)

Santo Tomas'ko peria
txorixua ta ogia;
lapurrak ere badabiltz-eta
ondo iriki begia.

II

LENGUAK eta MORROIA

Morroia.—(Jaki batekin agertu bedi ta mai-gañean jarri beza).

Joxe.—Orain zer dakartzu?

Morroia.—Orain? Ate bat, labian erria... Mokadu gozoagorik zuen bizi guzian ez dezute jan.

Joxe.—Ola, ola! Atea beraz, e? (*Patxiko'ri*) Zuk iñoiz aterik jan al dezu?

Patxiko.—Nere etxeko atariak bi ate dauzka, eta ez bata ta ez bestia jateko ez dira gauza.

Joxe.—Onek ordea...

Patxiko.—Onek etzeukak itxura txarra ta jan egin bearko. (*Guziok atari begira, nola jaten asi ez dakite*).

Joxe.—Jaten asi bearko diau, ba.

Manu.—Bai. Jateko ekarriko ziaten noski, ez oni begira egoteko.

Patxiko.—Eta au nola jaten da? (*Kutxarra artuaz*).

Permin.—Kutxararekin ez, gizona. Baba-zopak dirala iduritzen al zaizu?

Patxiko.—Nolabait asi bearko degu beñe-pein. Tira, zuk anka batetik eta nik bestetik elduta, zerbait irtengo da.

Manu.—Ez gizona, orla ez.

Permin.—Nola ba, bestela?

Patxiko.—Oraindik atea nola puskatzen dan ez dakizute? Aizkorarekin, gizona, aizkorarekin.

Permin.—Aizkora? Ona emen gaur erosi dedana. (*Artuaz*).

Manu.—Ken ari ortik... Ia Joxe: i gu baño geiago ibillia ta ikusia aiz, eta ia asma-tzen dekan au nola ebaki.

Joxe.—Ia ba. Ia, labaña zorrotz bat. (*Eman bezaiote. Artu ta asi bedi kisk eta kask, alde batetik eta bestetik atea ebaki ezirik. Izerditan asi balitz bezela, txamarra kendu beza, ta berriz ere asi bedi, ekin eta ekin, ateari kutxilloa sartu naiaz*). Zer arra-yo dek au? Au ez dek atea... Inpernutik ertendako deabru zarren bat dek au... (*Guziok, tenedoreak eskuetan dituztela, Joxek noiz ebakiko zai daude begira*). Arraio... milla... demonioa...

Manu.—Baña gizona, zer ari zera?

Joxe.—Zer ari naizen? Jo batetik eta jo bestetik ia itoan emen nabil eta zer nabillen galdetzen didazu? (*Ateari eztenkada indar-tsuak sartuaz*). To... to... to... Amaika mi-lla demonio...

Permin.—Bost pare ta erdi.

Joxe.—E? (*Permin'i serio-serio begira-tuaz*).

Permin.—Baietz, baietz... aurrera... au-rrrera... Beste ekiñaldi bat eman zaiozu...

Joxe.—Ze ekiñaldi arrayo? Orain ikusiko dezute. (*Artu ta leyoetik botatzera dijoa. Gu-ziok, altxata, galerazten diote*).

Patxiko.—Zer? Amar erreal aundi ordain-dutako egaztia leyoetik kanpora bota? Orla ko astakeririk...! Ekatzak onera. (*Atea, ser-billeta batean bildu beza, ta mai-gañean ja-rriaz, Joxe'ri esan bezaio:*) Jo emen. (*Jo-xe'k indarrez jo beza atea, zapaldu naiaz*). Ik orain (*Permin'i (1), ta onek ere jo be-za*). Orain ik (*Manuel'i, ta jo beza*). Orain nik (*Jo beza*) Onezkero txetuta egongo dek.

(1) *Pernando'ri* zion, bañan *Permin't* jarri degu, komeri ontan *Permin* bai bañan *Pernandorik* ez dan ezkerro.

Denok.—Ia, ia, ia...

Patxiko.—(*Serbilleta kendu ta ikusiaz*).
Arraye pola, len baño gogorrago zegok-
-eta...!

Permin.—Au ez dek atea, gizona. Abarka
zarren bat dek au.

Manu.—Au ezin jan liteke. Utzita gua-
zen?

Joxe.—Guazen, zer arrayo!

Denok.—Guazen, guazen...

Patxiko.—Ni ez naiz beintzat onera geigo
etorriko.

Morroia.—(*Guziak badijuazela ikusiaz*).
E... e... e... Ta ez al didazute pagatu bear?

Manu.—Guk? Atea jan zak nai badek.

Joxe.—Datorren urtian herriz etorriko
gaituk, ta ordurako xamurtzen badek paga-
tuko diagu.

Denak.—Ja, ja, ja, ja...! (*Bijoaz*).

Morroia.—Zikotzak, a l e n a k. Baserritar
maltzur, lukur, lotsagabeak... (*Etxean sar-
tu bedi*).

ANTON eta MIGEL

Anton.—(Bere adiskide Migel'ekin agertu bedi. Biak beltzez ederki jantzita datoz, txapel apain, esku-makilla ta guzi. 50 urte inguru dituzte). Ori jendez perian.

Migel.—Bai, bai. Gaur dendariak nori saldu badute.

Anton.—Peria kendu ezkerro, gure baserri-tarrenak egin zuan.

Migel.—Nekazari gizajoak ere orrelako lasai-aldi batzuek bear dituzte. Beti baserrian sartuta, neke-pian bizi balira, ernegatu egingo lirake.

Anton.—Naiz ezer saldu ez, eta naiz ezer ez erosi, perira datoz, eta zirkun-zarkun ordabiltza, besterik ez bada, ia albookaren batean tragotxoren bat erortzen ote dan.

Migel.—Ori ondo da. Oyek perian batera ta bestera ibilli arren, etzazula pentsa protxurik ateratzen ez dutela. Gauza guzien baliok jakiten dituzte: gari, arto, zaldale. babarrun, ollo, arrautza, sagar, gaztaña, in-txaur, gazta, txekor, txerri, ta gañeratikoak

zenbaitean dabiltzan eta igotzeko itxurarik duten jakiten dute, ta urrengoan berak saltzera datozenean ez die iñork ziririk sartuko, ez.

Anton.—Bai, gure baserritarra zintzoa dezu; ori ala da. Baña... elizarako baño perirako griña geigo dula iruditzen zat orregatik...

Migel.—Etzera ondo ari, adiskide. Elizara? Nor ikusten da geigo elizan, baserritarra ala uri aundietako prakestu bigoteduna? Oraindik, Jaungoikoari eskerrak, piñ jokatzen du baserritarrak, piñ. Baserritarrak sinismena galtzen badu, guziok galduak gera. Orregatik baserritarrari lagundu bear zaio, ez bere lanetan bakarrik, baita bere sinismenari eusten ere. Gure baserritarrak eta zenbait pabrikako langilleak ez dira berdiñak ez.

Anton.—Egia diozu. Gure baserritarren artean beste langillien arteko nasketa ta iskanbillak sartzen badira, gorriak ikusi bearran izango gera.

Migel.—Orregatik bada nekazaria goratu bear degu. Gure aurretik igarotzen danean buruko txapela kenduko bagenioke, ez genduke geiegizkorik egingo.

Anton.—Geitxo esango zenduan orregatik... Dana dala, arrazoyaz itzegin dezu. Ekatzu bosteko ori. (*Eskua emanaz*).

Migel.—Gaur Santo Tomas-eguna degu ta txorixo-muttur bana jango ote genduke? Neri ez dit on aundirik egingo, bafia egunari berea eman bear zaio.

Anton.—Ondo diozu. Oiturai eutsi egin bear zaie.

Santo Tomas'ko peria
txorixua ta ogia.

esaten da aspalditik. Jan dezagun bada guk ere muttur bana.

Migel.—Bai gizona. Ementxe bertan, maiontan. Neroni sartuko naiz sukaldera txorixo ederrenak aukeratuko ditut eta berealaxe erre-eraziko ditut. Ikusiko dezu, ikusiko dezu... (*Sartuaz*).

IV

ANTON, azkenean LAPURRA

Anton.—Bai neri orlakoxe ezerezkeriak jatea gustatu. A zer panpantxo polita egin-

go degun toki eder ontantxe! Migel etorri bitartean zerbait irakurri dezagun. Ia gaurko eguneroko onek zer dion.

(Egunerokoa atera beza sakeletik, eta betaurrekoak jarriaz, oen kajatxoa sakelean sartu beza. Txapela ta makilla utzi bitza exertoki baten gañean. Egunerokoa goratuta, aurrean zer gertatzen dan ikustea galarazten diola irakurri bear du. Irakurtzen ari dala, Lapurra agertu bedi; brusa luze bat dakar jantzita; manga bat lotuta, besa-motzak oi duten bezela, eta beste eskuan, mutuak oi duten txiliña. Ixil-ixilik gerturatuko da Anton'engana, ta au irakurtzen ari dan bitartean, kenduko dizkio erlejua, sudur-zapia, petaka, kartera, betaurrekoen kajatxoa, ta exertoki-gañean utzi zituan esku-makilla ta txapela. Guziak brusa-azpian gordeko ditu, gauza bakoitza ikustean ta batez ere karterako diru-paperak ikustean poz aundia artzen duala erakutsiaz).

Gutxi gora-bera betikoa esango du onek ere... Emen politika... Betikoa! Agintzen dutenak txarrak; zai daudenak onak. Emen berriz alako ezkondu dala, alako ezkonduko dala... Alako ta alako ere pozik ezkonduko lirakela esan bear luke. Aurreraxeago jola-

sak... Nazkagarri zait sail auxe. Ostikalariak partidu bat dutela, ta illabetez aurretik ta illabetez atzetik orrezaz itzegiten. Ume-koxkor batzuek korrika-apostua dutela, ta zortzi egunean ori esaten. Zorioneko jolasak! Ara emen errietako berriak: bazkaria izan dala... guriak aur bat azpian artu duala... kalean lokatza dagola... alako joan dala ta bestea etortzeko dala... Betikoa; aინ-
beste paper eta gauza berri gutxi. Berritxukeria ugari...

(Egunaria gordetzen asitakoan, lapurra ikusten du). Au ere norbait badiagu. Gizon onek zer ote dakar onera? Traste txararren itxura dauka beintzat.

(Lapurra gerturatuko zaio, ta beso motza ta txintzarria erakutsiko dizkio, mutua dala adierazi niaz).

Zer biazu? *(Lapurrak keñuz esan bezaio mutua dala ta eskean dabillega, Anton'ek ere keñuz erantzun bezaio, ta pixka batean orla itzegiñaz egon bitez, par-eragiteko eraz. Azkenean Anton'ek zerbait eman bezaio, ta mutua joan bedi, bere laguna ondo engañatu duala adieraziaz).*

ANTON eta MIGEL

Migel.—Bapo! Auxen da lukainka goxoa. (Ogi ta lukainka-puskakin ontzi bat dakar eskuan).

Anton.—(Betaurreak gordetzen asten danean, kajatxoa palta duala ikusten du. Gero, erloju, petaka, ta guztiak eraman dizkiotela igartzen du). Au da lana! Esku-pafuelua, erlojua, antiojuen kaja, petaka eta ogei ta amabost duruakin nuan kartera kendu dizkiate. Noan, noan, lapurraren billa. (Txapela ta makilla artu nai ditu, baña oek ere palta). Nere txapela ta bastoia nun dira? Oek ere bai? Dena, dena lapurtu dirate. Nor izan ote da? Emen egon naizen bitartean arako besa-motz mutu ura besterik ez da iñor agertu. Iruditu zait bai, irakurtzen nagoala norbait nere sofiean atzaparka bezela zebillela... Aretzek ostuko ziran... Banua, banua beraren billa...

Migel.—Baña gizona, zer pasa zatzu? Jan zazu ogia ta txorixua oztu baño lenago.

Anton.—Zer jan bear det, gizona? Txori-

xua ta ogia jateko goguak kendu zaizkit neri.

Migel.—Baña era orretan joan biazu? Buru-utsik eta eskuetan ezer gabe? Laga zaiozu, gizona; protxu on deiola zuri ostu dizunari. Jan zazu soseguz ogi ta txorixo gozo au, eta gero ere zuri ostu dizkizuten gauza oyek osatuko dira.

Anton.—Preskoa zera orratik zu. Eta ogeita amar duruak? Eta nere petaka ederra? Banuala... banuala...

Migel.—Baña nora joan biazu, gizona?

Anton.—Nora juango naiz? Zakurraren gelara...! Lapurraren billa (*Bijoa*) eta ai! atzapar-artean arrapatzen badet...

VI

MIGEL

Migel.—Gauza zelebria gertatu zayo orregatik nere adiskide gizajoari, ni barrenen txorixuak prejitzen ari nitzan bitartean! Alajaña! Soñean zeuzkan gauza guziak ostu! Lo egongo zan, bestela, ainbat gauza os-

tu baño lenago, oroitu bear. Txapela, bas-
toia, erlojua, esku-pañuelua, petaka, antio-
juen kaja ere bai, eta guzien gañetik ogei
ta amabost duro. Lapurtxo orrek orregatik
gaur ez dik jornal txarra atera! Dana dala,
jan dezadan beintzat txorixo-muttur bat, oz-
tu baño lenago... Bai, gizona! Oraindik
aundiagoa ere entzun bear diagu...

VII

MIGEL, JOXE-MARI, MIKELA, MUTILLAK
eta BASERRITARRAK

*(Migel jaten ari dan bitartean, mutillak
irten bitez lenago bezela, txorixo ta ogia ja-
ten, iskanbillaka, ta baserritarrak ere bai
itai, sega, ta gañeratikoakin. Joxe-Mari ta
Mikela ere agertu bitez; zar-xamarrak dira;
Joxe-Mari eran-xamarra dator, eskuan ma-
killa duala; Mikela'k berriz, pardel txiki bat
dakar; besotik elduta datoz.)*

Mikela.—Baña Joxe-Mari, etzera lotsatzen
jendeak zer esango duan? Otsemazu, gizona,
estaziora, onezkero trena Tolosa-aldera lais-
ter irtengo da-ta.

Joxe-M.—Ez dago presarik, emakumea. Etxerako zerbait erosi biagu... Jorrai batek oso palta egiten digu.

Mikela.—Bai, polita zaude zu tratuan as- teko. Bat balio badu, lau kenduko lizuteke.

Joxe-M.—Neri? Eztago Donosti'ko plazan neri ziririk sartuko diranik. Igaz ere maki- ñatxo bat erosi nituan baña, etxera joan ni- tzanian oso merke erosi nituala esan zira- zuten.

Mikela.—Igaz etzenduan ordea orrelako- rik atxitu.

Joxe-M.—Igaz ere, aurten bezela, bapo- jan da edan egin genduan bada.

Mikela.—Aurten ordea bonbilla aundi- txoa atera digute, ta an egon zera txurrut eta txurrut dena agortu arte. Gero berriz kapearekin ere geitxo egin dezuz, eta ona zer gertatu zaitzun...

Jose-M.—Urtean bein orrelakoxe bat arra- patzea, ez da pekatu aundia, e, Mikelatxo?

Baserrit.—K a x o, Joxe-Mari. Oraindik emengo aldi?

Joxe-M.—Bai, gizona. Etxera joateko zer presa arrano daukat ba nik?

Baserrit.—(Serio ta geldi-geldi) Joxe-Mari; ori da pulamentua, ori. Arrapatzekotan, orrelakoxeak arrapatu bear dira.

Joxe-M.—Zer egingo degu, ba, Tiburtzio? Urtean bein, ta kito.

Mikela.—Guazen, Joxe-Mari, guazen...

Mutillak.—(Kantatuaz).

Santo Tomas'ko peria
txorixua ta ogia;
lapurrak ere badabiltz-eta
ondo iriki begia.

Bas. II.—Izan ere... Lapurrak dabiltzala, ori bai dala egia. Neri aizkora bat ez dirate bada lapurtu?

Bas. III.—Neri guardasola.

Bas. IV.—Neri parrilla.

Bas. V.—Neri padera.

Bas. VI.—Neri sorta bat pillomen.

Bas. II.—Nor ote da orlako lapurra?

Bas. III.—Etzekiat nik baño, or ikusi diat esku-maingu bat, blusa luze batekin, eta ark etzikan kristau onaren arpegirik.

Bas. IV.—Bai! Nola nai dek esku-maingu bat lapurra izatea? Guri ainbeste gauza ostu dizkiguna ez dek ez maingua; esku azkarrekoa dek ura.

Bas. III.—Etzekiat ba; paperak ere egiten dira; maingua dala uste ta bi eskuak ederki askatuak edukitzea gertatu izan dek.

Mikela.—Ai ene! Neri esku-maingu batek limosna eskatu dit, eta erreparatu diot soñetan atzaparka dabilhela. (*Poltxikuetan begiratuaz*) Ai nere Amabirjñña Arantzazukoa! Ai, ai, ai...!

Joxe-M.—Zer dezu, emakumea?

Mikela.—Ai, ai, ai...! Nere poltxatxua, nere poltxatxua, nere poltxatxu ederra! Etxera juateko billete ta guzti lapurtu dirate. Ai Joxe-Mari! Orain etxera nola juan biagu?

Joxe-M.—Etzaitez estutu, atxua... Traberna ortantxe apaldu ta lo egin, eta biar goiz irten, eta gauerako etxera joko degu.

Mikela.—Eta aparria zerekin pagatu biazu?

Joxe-M.—Ez ote dizu zerbait utzi? Ia begiratu ezazu ondo pratikara orretan.

Mikela.—Zer utzi bear ziran! Emen ez dago aize utsa besterik.

Joxe-M.—Ba... aize utsak apaltzeko alimantu gutxi dauka.

Mikela.—Ai ene! Au ere guri gertatu bear zitzaiGUN... (*Kanpuan garraxiak entzuten dira: "Lapurra, lapurra!", ta guziok ara begira jarri bitez*).

Bas. II.—To! An zijoak korrika maingu brusa luzea... Eta zeladoria eta kaballero bat bere ondoren. Nor ote da buru-utsik eta antiojuakin jarraitzen dion kaballero ori? (*Kanpuan entzuten dira: "Ortik, ortik". "Kale ortan sartu da..." "Emen dator, emen dator..." ta orlako garraxiak*).

Bas. III.—Ondo! Kaballeroak lepotik eldu zioK... Baita zeladoriak ere... Emen zekartek, emen zekartek... Ez dik ez, igesik egingo.

(*Zalaparta kanpoan. Barrura datoz. Txapel gabe ta betaurreak jarrita dituala dator Anton, lapurrari belarrietatik eltzen diola. Lapurra "ai, ai, ai..." garraxika. Zeladoria ta baserritarrak, lapurra jo naiz. Au, beti, "ai, ai, ai..."-ka*).

LENGUAK, ANTON, ZELADORIA
ta LAPURRA

Anton.—Ai, ai, ai, esaten dek? Ator onera. Nun dituk nere ogei ta amabost duruak?

Lapurra.—Emen, emen.

Anton.—Nun, ordea?

Lapurra.—Emen barrenen.

Zeladoria.—Kendu zayogun brusa au.

(Kendu nai diote, baño lapurrak alegiñak egiten ditu kendu ez dakioten. Azkenik, kenduko diote, ta an azalduko dira korputzean zintzilika ederki jarririk, gero izendatuko diran gauza guziak.)

Bas. I.—Mutillak...! Zer da au? A zer denda! Onek ez dik mairik bear bere gauzak erakusteko.

Lapurra.—Ai! Garai onean etxera joan baintz, beste zakur batek orain zaunka egingo liket.

Zeladoria.—Ea, ea. Gauza oek guziak kendu egin bear zaizkio. *(Banaka, poliki.*

-poliki kenduaz) Onoko guardasol au norena da?

Bas. III.—Neria, neria. (*Eman bezaio*)

Zeladoria.—Eta beste au?

Batek.—Neria, neria.

Zeladoria.—Eta bastoi au?

Anton.—Ori neria.

Zeladoria.—Eta aizkora au?

Bas. II.—Neria ori.

Zeladoria.—Eta beste au?

Batek.—Neria, neria...

Zeladoria.—Parrilla au?

Bas. IV.—Neria; gabonetako bixigua erretzeko erosia (1).

Zeladoria.—Kate oek?

Batek.—Bat neria; bestea onena.

Anton.—Baña nere ogei ta amabost duruak nun dira?

Lapurra.—Emen, kolkuan.

Zeladoria.—(*Eskua kolkuan sartu bezaio*)
Esku-pañuelo au norena da?

Anton.—Ori neria.

(1) "Erosteko" zion; "erretzeko" jarri degu, oker bat izango dalakoan.

Zeladoria.—Antiojuen kaja au?

Anton.—Ori ere neria. (*Antiojuak kendu ta kajan sartu bitza*).

Zeladoria.—Kartera bat.

Anton.—Neria... neria. Ia ogei ta amabost duruak emen dauden... Bai, bai, emen zeudek. Ala ere, gaitz erdi.

Zeladoria.—Portamonera au?

Mikela.—Ai ene! Ori neria. (*Artu ta ikusiaz*) Emen daude, emen daude nere billete eta diruak...

Joxe-M.—Arrayo zitala! Nere atxuaren poltsa nai al zenduan?

Zeladoria.—Sorta bat erretxin.

Bas. VI.—Neria. Baña ez da erretxiña, pilomena da; elizan animen suprajioan erretzeko pilomena.

Joxe-M.—A zer mesedia egin dizuten karga ori guzia gañetik kenduta! Orain ariñago zaude kartzelara juateko.

Zeladoria.—Geiago badezu?

Lapurra.—(*Asarre*) Bai, sudurra.

Mutill bat.—Neria, neria.

Lapurra.—Arrayo beltza! Nere sudurra irea al dek? Ostiko bat...

Beste mutill bat.—Neria, neria...

Lapurra.—To ba, irea bada! (*Ostikara bat emanaz*)

Mut.—Ai, ai, ai...!

Zeladoriak.—Sekulako lapurretak egin dituzu, ta oraindik ain arro zaude? Lotsarik ez al dezu?

Lapurra.—Banuan baña, lotsa ere beste gauza guziakin kendu egingo ziazuten. Larrrua besterik ez dirazute utzi-ta...

Anton.—Ori ere kentzea merezi dezu.

Lapurra.—(*Bat-batean*) Orain utzi neri orroko jente orri itz bat esaten.

Gezurrik esan gabe
ara emen egia:
oso gaizki irten zait
aurtengo peria.
Beste urte batian
nai nuke obia...
orrela bukatu da
gure komeria.

(*Mutillak, "Santo Tomas'ko peria" kantatuaz irten bitez, eta aien ondoren guziak.*)

ZAPIA JETXI BEZATE

MELITONA'REN BI SENARRAK

IRUDIGILLEAK

Melitona'ren lenengo senarra

Melitona'ren bigarren senarra

Kale-garbitzallea

Dendaria

Zeladoria

Ona biltokian ikusten dana: zuaiztun zelai bat, kale baten alde. Zuaitz batetik zintzilizka bi ezpata kurutzetuak. Iruditegiaren aurre-xamarrean arrizko potzu bat, ao-putzu ta guzti, ta arri oetako baten gañean karta pare bat. Iruditegiko estalgarria jasotzean. kale-garbitzalle bat, izuzki (eskoba) luze bat eskuan duala agertuko da; garbitzen duan bitartean, Bilintx'ek zaldi zuriari jarritako bertso oek kantatuko ditu, ots aundirik gabe.

I

KALE-GARBITZALLEA ta DENDARIA

Orra sei berso kale
garbitzalleari
zeña bere izenez
dan Joxe-Mari;
erreza lezazkike
iru Avemari
indarra etortzeko
zaldi zuriari,
animali ori
erruki zait neri,
palta du ugari
egoteko guri,
kartoyakin egiña
dala diruri.

(Dendaria, mutil gazte bat, alde batetik azaldu bedi, ta aserre-aserre kale-garbitzalleari esan bezaio:)

Dendaria.—Aizu, don barrekalles, zure kantuen zale generala uste al dezu?... Zoaz ortik beste alde batera... Utsa litzake tajuz kantatuko balu... baña boz aguardientetsu

orrekin itxurarik ere ez dio ematen. Zoaz bada ortik, demonio alproja...

(Dendaria badijua beste gabe. Karrika-garbitzalleak ez dio begiratzen ere, eta asten du bigarren bertsoa, ots aundiagoa atereaz.)

Garbitzallea.—

Goizero bear dio
eraso lanari
zikiñak bildu arte
erri danari;
berriz ere obeto
bizi ez danari
nabarmenduko zaizka
ezurrak ugari,
eta Joxe-Mari,
ez naiz txantxaz ari,
nai aña janari
zaldi zuri orri
eman zayozu ia
jartzen dan lodi. (bis)

Dendaria.—(Bigarren aldiz irtetzen da)
Emendik alde egiteko ez al dezu entzun,
don kirten? A zer musikoa zu zure kantak
gogoz entzuteko! Belarriak puskatzen diz-

kidazu zure kantu nazkagarri oyekin, eta emendik alde egiten ezpadezu, bizkarra berotuko dizut. Demonio astaputza! Esan da ere ez du gero aditzen.

(Dendaria ezkututzen da. Garbitzalleak jaramonik ere ez dio egiten, eta dendaria alde egin bezin laister asten du irugarren bertsoa, ordea ots aundia atereaz, edo gero ta altuago.)

Garbitzallea.—

Lana sobra du baña
janaria palta,
errukarria dauka
dakarren planta;
gaxuak ez dezake
luzaro aguanta,
plakiarekin ezin
mobitu du anka,
pensu gutxi janta
kalian jiraka,
gaizki bizi da ta
indarrik ez daka...
ezin karriatu du
gurdi bat...

(Bertso onen azkeneko itza esan baño len.)

irtetzen da dendaria irugarren aldiz kana bat eskuetan duala eta dijoakio garbitzalleari amorru bizian jotzera, esanaz:)

Dendaria.—Arrayo beltza ta lotsagabea! Ausiko dizkiat onoko kana onekin bizkar ezurra ta burua. Ez diat esan emendik alde egiteko?

(Garbitzalleak, dendaria kanaz jotzera datorkiola ikustean, jasotzen du izuzkia ta jartzen dio aurpegian; asitzen dira lasterka biak; garbitzalleak, potzura gerturatzean, bustitzen du izuzkia uretan eta bustitzen du dendaria; garbitzalleak ez du itzik esaten etu dendariak deitzen dio “lapur zikiña”, “ur-dia”, “alproja”, eta esan al guztiak, eta dabilta iruditegian bata bestearen ondoan dendaria garbitzallea jo nayan eta bestia izuzkiaz bere burua gordeaz.)

II

ESANAK eta ZELADORIA

Zeladoria.—*(Biyon artian jartzen da)* Zer gertatzen da emen? *(Dendariari)* Erriko enpleatu oni zuk zer bear diozu?

Dendaria.—Arrayo ori, ausiko diot bizkarra.

Zeladoria.—Bizkarra ausi? Onen bizkarra zurea al da? Zerea nai badezu ausi ezazu (*Garbitzalleari*) Gizona, zer egin dezu dendari au orrela asarretu erazitzeko?

Garbitzallea.—Garbitu.

Zeladoria.—Zer geyago?

Garbitzallea.—Kantatu.

Zeladoria.—(*Dendariari*) Eta garbitu ta kantatu dualako, bizkarra ausiko diozula diozu?

Dendaria.—Bai; kantatu nai badu esan diot beste alde batera dijuala, ni orren kantu-zale ez naiz ta.

Zeladoria.—Eta kantatu nai badu zuk eragotzi biar al diozu? Zer nai dezu bada? negar egin dezan? Ba, ba, ba! Zoaz ortik zere dendara, nai ezbadezu berealaxe giltzapera joan. Nik jarriko diot oraintxe *denunzia* bat alkate jaunari modu orretan erriko enpleatu bat erabilli dezulako.

Dendaria.—Ni giltzapera? Ni *denunzia*-tua? Zaude, zaude; gure nagusiak biok konponduko zaituzte. (*Badijua*)

Zeladoria.—(Garbitzalleari) Eta zu auzi billa al zabilta?... Ea ortik beste alde batera... Jende oekin ezin bizi diteke. (Badijuaz)

III

MELITONA'REN LENENGO SENARRA

(Ogeitamar urte bezela dituen gizon bat, ondo xamar jantzia, eskopeta bat bizkarrian duala; aurpegi tristia dauka.)

Lenengo senarra.—Ai... Nai ta nai ez ill egin bear... Nola biziko naiz?... Ez daukat ez gurasorik, ez adiskiderik, ez dirurik, ez emazterik... Emaztea bai; legez badet, baña nere emaztea, nere il-berria artu zuaneko beste batekin ezkondu zan; nere antzeko beste tonto batekin... Eta ura gaizki, baña ni gaizkiago... A Melitona, Melitona! Obe nuan zugaz ezkondu nitzanian nere burua orroko potzu orretara bota banu... Baña aberatsa zan, eta uste izan nuan portuna egin nuala... A... Ez nuan, ez, portuna txarra... Ezkondutako urrengo egunian esan ziran neskatxa bearrik ez gen-

duala ta oyak astintzeko... Nik oya astindu? —erantzun nion— —Nork astinduko ditu zuk ezta?... —Emakumea, nik oyerik astintzen eztakit; serbitzari bat ekar zazu. —Oyerik astintzen eztakizula? Serbitzari bat ekar dezadala? Ea, ea, egin laister agindu zaizuna, bestela onoko zigor onekin nik astinduko zaitut ederki. Nik senarra zertarako dedala uste dezu ni serbitzeko baidik? —Eta ez nuan beste erremediorik oya astintzea baño.

Urrengo egunean esan ziran etxea zikin-xamar zegoala ta izuzkia artuta zillarra baño garbigo jarri nezala. —Baña Melitona —erantzun nion— oek ez dira gizonen lanak; etxia garbitzen ikusten banaute, zugatik maxiaturko dute. —Maxiatu bezate naidutena —erantzun ziran— ea azkar garbitzera, bestela badakizu zigorra nun dagoan; eta nai ta nai ez, izuzkia artu ta etxea garbitu bear izan nuan.

Beste batean badator ta esan dit: —Tira, nik gaur bisita batzuek egin bear ditut eta ea eltziak egosi ta bazkaria jartzen dezun; ona nun dituzun babarrun, urdai ta aragia... uste al dezu nornaik aragia jaten duala? Nerekin ezkondu ez baziña, goseak ill, edota,

or egon bearko zenduan bazterren batean. Ea bada, ea nola jartzen dezun bazkari goxoa ni itzultzen naizenerako; eta eltzia egosten diran bitartian etxea txukundu, ta ontziak garbitu.

Arrazoi oek entzutean asarratu nitzan, gogoratu zitzaidan gizona nitzala ta kolera bizian esan nion: —Geyago agintzekorik ez al dezu? Kobadarik ez al det egin biar Zure sudurrak kobada on baten premia badauka ba. —Zer? Ori ere badegu? Goseak illa nere etxera etorri zera ta orain arrokeri oyek? Artu zuan makilla bat eta bazetorren zezen baten gixa nigana. Orduan itxi nion kanpoko atia eta kanpotik esan nion: Atso mada-rikatua, beste senar bat billa zan; nola ta beñepein inpernuko bi milla demoniok aidian eramaten etzauten, ondo merezia izango den eta. Eta al nuan lasterren irten nitzan etxe artatik eta alde egin nuan emazte deabru arregandik.

Urrengo egunian billatu nuan adiskide bat Amerika'ra zijuana. Soin bat egin nuan, Melitona'ren ezagun bati gezur eta abar diru puska bat kenduta; eta or, andik bi illabetera, nun ikusten dedan nere buruba Amerikan. Nere laguna andik urtebetera ill zan;

bere interes guziak neri utzi zizkidan eta nere izenaz enterratu eragin nuan; atera nuan ildakoaren garbitasuna eta biraldunion nere erriko alkateari, ta gure Melitona alargun gelditu zan.

Ainbeste interesaren jabe egin nitzanian, uste izan nuan beti iraungo zutela, baña beti mermatu ta mermatu, ta lanik egin ez, amar urte barru, nere poltsa ustuzan, eta azkeneko milla duroekin ostera nere errira biurtu nitzan, nere baztertxora. Oek ere bukatu dira... nun bizirik arkitzen ez det, eta neretzat beste biderik ez dago nere burua iltzea baña. Onoko eskopeta au erosi det eta bala au izan bear du nere bizia kendu biar ditana... Baña... Bildur ematen dit... Ez al dago iltzea besterik?... Eta gero... Ai gero ikaragarria!... Nere bizia ez da neria... Jaungoikuak eman ziran, eta nere bizitzan Jaungoikuak bakarrik du eskubidea ta nere burua iltzen badet, Jaungoikuak inpernura biralduko nau... Ai, ai, ai!... Baña, orain beldurtzen al aiz? Nola biziko aiz?... Ea, ill adi ta pakea... Ez dek pake txarra izango inpernuko zuloan... Ai, ai, ai!... Ez, tiroz ez diat ill biar. (*Potzura gerturatzen da*) Mutillak... (*potzura begiratuaz*) emen ura

ziok... (*kartak ikustian*) Zer da au?... Kartak... Nork utzi ote ditu emen karta oek? Jokalariren batek... Nunbait diru guztiak jokuan galdu ditu ta golpe au ezin eramanik bere burua potzura bota du, ta potzu au da orain bere obia. Beraz i ere or ago? A... laster izango dek or lagun bat. Agur, Melitona, oraintxe bai egiaz alarguntzen zerala. (*Asten da bere burua potzura jaurtitzeko bezela, baña ots bat entzuten du eta dio:*) Onera norbait zetorrek, eta ez diat nai potzura erortzen iñork ikusi nazan. (*Es-kopeta artzen du ta potzuaren aurrekaldean ezkututzen da.*)

IV

ESANA ta MELITONA'REN BIGARREN SENARRA

(*Ondo xamar jantzita, irtetzen da iruditegiaren alde batetik*)

Big. sen.—Ezkondu ari, ezkondu ari, esaten ziraten; ezkondu ari, ondo biziko aiz-ta. Baña atso bigotedun orrekin ezkondu bear det? Ordea aberats dek. Zer ziok bigoteduna

izan edo bigotegabea? Orren aurpegiko illeak gora-bera biziko aiz, bai. Ederki jan, oparo edan, zaldun bat bezela jantzi... motell, andre aberats bat munduko portunarik onena dek; ezkondu ari bada, eta ez ari tontua izan... Ezkondu nintzan bada, ezkondu; ta etxean ez det arkitu emaztearen bigoteak baizik. A Melitona, Melitona! Ez didazu gaizki pegatu!...

Len.—(*Potzuko beste aldetik*) To. Ori du da gabe nere emaztearen bigarren senarra dek. Entzun zayodan, entzun zayodan.

Big. sen.—Beti bere lenengo senarra aotan zuala: “A gizajoa! Ura zan gizona ura! Ark oya astindu, etxia txukundu, sukaldeko lanak egin, ontziak garbitu..., Txokolatia ere ojera ekartzen ziran... beti nere goguak nundik beteko zituan... Ura zan, ura, gizon pifia, senar bedeinkatua, aingerutxo maitia...” Eta negar egiten zuan... A ill ez baltz, Melitona beste moduz biziko zan.

Len.—(*Beretzat*) Gezurti paltsoa. Eta nigatik negar?

Big. sen.—Baña emen norbaitek itz egiten du. (*Alde guztietara begiratzen du.*) Nor ote dago emen?... Baña etziok iñor emen...

“Zu, alproja zarra —esaten ziran—, alper ustela... zu zertarako zera, nere interesak jateko baño? Ia, zoaz txerriak zaitzera; jango bada, oek ere gizendu egin bear dira, ta etzaye konbeni beti txerritegian egotea.” —Ni txerri zai? —Bai gizona bai. Jaungoikuak aurrik ematen ez digun ezkeroz, beñe-pein txerriak zaitzazu.

Len.—Ja, ja, ja!

Big. sen.—Baña par oyek, nork egiten ditu? Par oyek orroko potzu-zulo ortatik esan diteke datozela. (*Potzura begiratzen du.*) Baña emen ere ordea ez dek iñor agiri... Ni txerri zai ez nua. Uste al dezu ni zure etxera txerriak zaitzeko etorri naizela? —Ezetz? Orain ikusiko dek, alper zarra. Inpernuko sorgifia diruriala artzen du makilla bat eta otsoa lez or zetorrek ni jotzera; eltzen diot makillatik, biok burrukan asten gera, baña zezen batek baño indar geyago zeukazkian; botatzen nau lurrera, ezur ta mami ebakitzen nau, eta ito bear ninduala uste nuan... eta al nuan bezela iges egin nion... mutillak. ura artza!

Len.—Ja, ja, ja!... Ori, nik ere bazekiat nere kaltean.

Big. sen.—Baña zein arrayok emen par egiten du? Au bai dala sorginkeria... (*Begiratzten du eta eztu ezer ikusten.*) Etziok iñor... (*Ezpatak dauden lekuraño dijoa.*) Onoko ezpata oyek nork utzi ote ditu?... To; astakeri bat egiteko ondo zeudek... Ni mundu onetan zertarako naiz? Atso batek burukatu edo jotzen duan gizona, ez da gizona. Orrelako gizonak bere burua erreka batera bota bear du. Eta ibai batera bere burua bota edo ezpata oyetako batekin bere barrena zulatu, onetan desberdintasun aundirik etziok. Ar dezadan bada oetako bat (*Artzen du ezpata bat eta zorrotik ateratzen du.*) Mutillak, zorrotza zio! Tira, asi nadin... Nola sartuko ote det? bat-batean edo poliki-poliki? Polikitxo sar dezadan. (*Papera egiten du sartu nai balu bezela.*) Ai! Miñ artzen diat. Eta larruari ikututa beste gabe orrelako oiñazeak senti baditut, zer izango ote da gibela, esteak, birikak eta giltzurdiñak zulatzen dituanean? Ez, ez; orrela ez diat ill nai; dagoztela emen, ezpata oek lengo lekuan. (*Uzten ditu.*) Onena izango diat orroko potzu orretara nere burua botatzea; or ez diat miñik artuko, nolata beñepein ura oso bian ez dagoan... Ikus deza-

gun... (*Begiratzten du.*) Bai ote dago gero urik or? Ez dezadala gero arkaitzen bat jota burua ausi... Bai, bai, ura baziok. Guazen bada... alimo Joxe!... Zer, orain bildurtu egiten al aiz?... Bestela atso zar orrekin bizi beariko dek, eta orrekin bizitzea baño obe dek iltzea... Tira, tira... Lenengo txamarreta ken dezadan. (*Kentzen du ta potzuaren ertzera dijua.*) Or zulo orretan otz egingo dik, eta ito baño lenago, otzak ilko nauk; jantzi dezadan, jantzi dezadan nere txamarreta. Erleju eta diruai zer egingo diet? Guazen erleju, diru ta guzi; bear bada, or ere erlejua ta diruak ez dituk alperrik izango... Abiara ar dezadan... (*Atzeratzen da: lenengo senarrak eskopeta prestatzen du. Bestiak txistua eman, siñatu ta esaten du:*) Bat, bi, iru, lau. (*ta korrika asten da esanaz:*) Emen il zan Sanson here pilisteo guziekin... (*Potzuaren gañean oña jarri ordurako, lenengo senarrak tiratzen du tiro bat.*) Ai, ai, ai!... Zein dabill emen? (*Iges egiten du iduritegiko azkeneraño.*) Ia, ia, ill ninduan norbaitek tiro batekin... zein asto ote dago or tiroz gizonak iltzen?

ESANAK

*(Lenengo senarra, ao-potzuaren atzetik ir-
ten da, eskopeta eskuan duala dijua biga-
rren senarrarengana. Oni ikara sartzen za-
yo eta negar moduan esaten diyo:)*

*Big.—Barkatu, jauna, barkatu... ez det
geyago egingo ta...*

*Len.—Gizona, zaude sosegu. Ez nijoake-
zu gaitzik egitera... Beraz zu zera Melitona'
ren bigarren senarra?*

Big.—Ta ori nundik dakizu?

Len.—Dena entzun dizut, gizona.

Big.—Bai? Ta zu nor zera bada?

*Len.—Ni? Ni?... Ez dakit ni nor naizen
zuk jakitia on izango ote dan.*

*Big.—Zer arrayo misterio dira oyek? Nor-
nai zerala, zer zabiltz or gizonai tiroak bo-
tatzen? Leku txarra berezi dezu lapurretan
egiteko, beñepein neri gutxi kenduko di-
razu.*

*Len.—Ta zuri nork esan dizu ni lapurre-
tara irten naizela?*

Big.—Ez dakit bada zertara irten zeran eta tiroka zer zarabiltzen.

Len.—Eta zu tiro batengatik ikaratzen zera? Ez dezu bada esan zere burua potzu orretan ito nai dezula? Zuri zer dijoakizu uretan ito edo tiroz ill?

Big.—Ori neronek dakit, zuri ez dizut konturik eman bear; nere gogua egiten zuk laga zaidazu.

Len.—Beñepein, ni izan ez banitz, zu potzu orretan ito ziñan, ta neri etzait konbeni Melitona'ren bigarren senarra itotzia, bigarren aldian alargun gelditu ez dediñ.

Big.—Beaz zuk Melitona ezagutzen dezu?

Len.—Ez det bada ezagutuko, Melitona nere emaztia izan bada ni bizi nitzala?

Big.—Orain ez al zera bada bizi?...

Len.—Bai zera! Ni Ameriketan ill nitzan, eta Melitona'k nere ill-berria jakin zuanian bigarren aldiz zugaz ezkondu zan. Eta orain zuk zere burua uretara bota nai dezu, bigarren aldian Melitona alargunduta berriz ere ezkondu dedin eta irugarren senarraren zorigailza ekar dezan? Ez, ez; bizi zaitte, bizi zaitte... eta Jaungoikoak eman zizun emazteaz zaude.

Big.—Bai, e? Beraz zu Ameriketara ill zifan, e? Eta orain emen piztu? Bada piztu zeran kastiguz zereaz karga zaitez. Orain bai nere burua uretara botako ez dedala. Nai duanak bota dezala edo Melitona'ren senar egiazkoak bota dezala. eta herriz ta egiaz iltzen bazera, zaude seguru ni atso orrekin ez naizela ezkonduko... Eta banua, ta juezari aitzera emango diot, Melitona'ren legezko senarra bizi dala ta jabeari berea eman dezayola.

Len.—Gizona, etzazula egin orrelakorik. Ni ill nitzan; nere ill-berria Españiako konsulak pimatuta or dago, ta naiz zuk aitortu ez dizute sinistuko.

Big.—Ez didatela sinistuko? Bai, sinistuko didate, bai. Emen asko dira ezagutzen zaituztenak. Melitona'k berak lenengo eza gutuko zaitu, baita beste askok ere. ta nik, neronek, esango det zer dala bide Melitona'gandik alde egin dezun, eta beste erremediorik ez dezu izango Melitona'rekin berriberriro ezkontzea baño.

Len.—Aizu, adiskidea, seguru joka dezagun guk erabakitzen deguna biyoren kaltean izan ez dedin. Orain gu biok auzian asten bagera Melitona'ren senar egiazkoa nor dan.

egundafio, onenian, auzia ez da bukatuko, ta biarbada biok beartuko gaituzte Melitona' ren senar izatea, ta orduan biok ederki supritu bearko degu ta obe da batek bakarrik supritzia.

Big.—Eta zer?

Len.—Zer?... Jokatu dezagun musean Melitona'z nor gelditu, ta Jaungoikoak ematen dionari San Pedro'k beinka deyola.

Big.—Gizona, etzait gaizki iduritzen; bafia kartak nun ditugu musean jokatzeko?

Len.—Portunaz, ortxe, potzu orren erpiflean ikusi det karta pare bat, eta esan ditek, norbaitek guretzat laga dituala. (*Badijua kartak artzera.*) Ona kartak. Orroko aulki orretan eseri gaitean; lenengo sei amarrkotara joka dezagun, eta irabazten duanak irabazi ta galtzen duanak galdu.

Big.—Ondo da... Eta portuna duana Melitona gabe bizi dedilla.

Len.—Ori da. Kartak ematera nua. Ebaiki. (*Kartak ematen ditu.*)

Big.—Mus.

Len.—Zenbait?

Big.—Bota iru.

Len.—Nik bi.

Big.—Bost tanto enbido.

Len.—Nai det.

Big.—Paso txikira.

Len.—Guazen.

Big.—Parea bai.

Len.—Bai.

Big.—Sei tanto enbido.

Len.—Jaso tantoa.

Big.—Jokua bai.

Len.—Bai.

Big.—Ogei.

Len.—Ordago.

Big.—Ogei ta amaika eskutik.

Len.—Nik *la real*; iru zazpikorekin ogei ta amaika.

Big.—Eta zer? Ni nago eskutik.

Len.—Baña iru zazpikorekin egiten dan ogei ta amaikak, *la real* deitzen zayonak, ge-yago balio du.

Big.—Zer balio bear du, gizona! Iru zazpikoz egin, iru txotekoz egin, ogei ta amaika beti ogei ta amaika, ta eskua beti esku...

eta orain Melitona zuretzat... eta or konpon. (*Jaikitzen da.*)

Len.—Neretzat? Ez dezu esaten bada zuk irabazi dezula?

Big.—Bai.

Len.—Bada, gauza irabazten duanarena izaten da, eta irabazi badezu, zere irabaziaz gelditu zaitez.

Big.—(*Asarratuba*) Jokua bai, nik irabazi det; orregatik Melitona da zuretzat.

Len.—Ederki ziok! Nik jokua galdu ta Melitona irabazi, ta zuk jokua irabazi ta Melitona galdu. Irabazten duanak galdu, ta galtzen duanak irabazi. Kontu ederra da ori! Etzaitetz etorri orrelako erauziak, eta gelditu zaite zure Melitona'rekin.

Big.—(*Asarratuba*) Aizazu: etzaidazula gero neri burua berotu, bestela zugaz ez egitekoren bat egingo det. Guk esan degu musan galtzen duana arrezaz gelditu dedilla ta zuk geldu dezu; legez bada zurea da, ta or konpon zaitia; nai ez badezu beñepein egurren batekin ezurrak ausitzea.

Len.—Zuk neri ezurrak ausi? Ago puska bat... (*Eskopeta artzera dioa; besteak ar-*

tzen diyo leenez; apuntatzen dio, baña ikusten du kargatu gabe dagoala.) Tirazu, tirazu. Munizioak nik ditut; zuk eskopeta bakarrik.

Big.—Orri eskerrak eman zaiozkazu, bestela illa ziñan.

Len.—Begira: kontu au bukatu dezagun. Zu edo ni, bitatik bat da Melitona'ren senarra; biok ezin izan giñezke. Joka zangun *cara y cruz* norentzat gelditu, ta sumatzen duanak bota dezala bere burua orroko potzu orretara; bestela berriz arbola orretan daude zinzilizka bi ezpata; bana artu ditza-gun ta bizirik gelditzen dana gelditu dedilla emazteaz.

Big.—To... ederki zio. Ezpata oyek nun dira?

Len.—Ona nun dituzun. (*Bat ematen diyo.*)

Big.—Ondo da. Tira; atera zorrotik eta asi gaitean; eta iltzen dana zulora, ta bizirik gelditzen dana Melitona'rengana... Tira... Ze ari zera? Jo nazazu; bada nik nayago det iltzea, geyago Melitona'rekin ikustia baño.

Len.—Baita nik ere; sar nazazu biotzetik ezpata ori eta gelditu zaite zere emazteaz.

Big.—(*Asarratuba*) Ze gizon arrayo da gizon au?... Ea azkar, edo asi zaite edo ezpata au zure bizkarrean ausiko det. (*Ezpatata jasotzen du.*)

Len.—Nere bizkarrean? (*Onek ere ezpata jasotzen du ta gogorkiro asten dira pelian.*)

VI

ESANAK, DENDARIA, ZELADORIA GARBITZALLEA ta MUTILLA

Dend.—(*Dendatik irtetzen da ta pelia ikustian deadarka asten da.*) Zeladoria, Zeladoria!... Bi gizon alkar iltzen dabiltzala...

(*Zeladoria alde batetik ta garbitzallee bestetik agertzen dira, bata ezpatarekin ta bestia bere izuzki luzeaz. Biak sartzen dira peliatzen ari diranen tartean; garbitzalleak bere izuzkia eramaten die aurpegira.*)

Zel.—Alto... alto!... Zer da au? Ni zeladoria naiz, agintaria, ta obedezitu neri. Alto... Alto!...

(Peliatzalliak ikustean garbitzalleak bere izuzkia aurpegiyeta jartzen dietela, asten dira sablazoka garbitzalleaz. Au igesi asten da ta beste biak onen ondoren alik eta garbitzalleak bere izuzkia potzuko uretan busti ta geldiarazten dituan arte.)

Zel.—Asko da. (Ateratzen du paper bat eta lapitza ta esaten diye:) Ea onera zuek, ezpatadunak. Nor zerate? Nunguak zerate? Eta zer dala bide alkar ill nai dezute?

Len.—Ni aspogillea naiz.

Big.—Ni sastia.

Dend.—Oso traste politak bata ta bestia.

Len.—Onoko au Melitona'ren senarra...

Big.—Gezurra. Melitona'ren senar legezkoa au da...

Len.—Ori ez da egia...; edo bestela onoko ezpata onek... (Berriz asten dira peliatu nayian. Ordea zeladoria ta garbitzallea sartzen dira biyen artian, eta garbitzalleak berriz ere bere izuzkia jartzen die sudurren aurrian; biak ostera erasotzen diote garbitzalleari, eta asten dira korrika iduritegi guzian.)

Mut.—(*Diadarrez*) Zuen artean ote dago Melitona Muturbeltzen senar egi-egiazkoa?

Big.—Bai, ona, au da.

Len.—Ni ez; onoko au.

Mut.—Bada onoko telefonema au etorri da Melitona'ren legezko senarrarentzat.

Big.—Bada emayok oni.

Len.—Neri ez; orri emayok.

Zel.—Baña zuek biotako bat al da Melitona'ren senarra?

Big.—Bai, ori.

Len.—Ez, au.

Zel.—Ba, ba!... Ekatzu onera telefonema ori, ta zer dion ikusi dezagun. (*Telefonema artu, zabaldu ta irakurtzen du.*) Gaur goizeko amarretan Jaungoikoari kontu eman dio Melitona Muturbeltzak, eta laga ditu testamentuan bere egiazko ta legezko senarrarentzat, bizi zan etxia ta amar milla duro.

Len.—E?... zer?

Big.—Nola, nola? (*Bi senarrak gerturatzten dira zeladorearengana.*)

Zel.—Ez al dezute entzun? Melitona Muturbeltz deritzan bat ill dala gaur goizeko

amarretan, eta bere legezko senarrarentzat utzi dituala bizi zan etxea ta amar milla duro.

Len.—Ill al da beraz Melitona? Nere emazte maitea... ai, ai, ai. (*Negarrez*)

Big.—Nere biotzeko kuttuna... Nizaz oroitu zera orregatik azkeneko orduan badere... ai, ai, ai!... (*Negarrez*)

Len.—(*Bigarrenari*) Baña zuk zeri negar egiten diozu?

Big.—Ez det bada negar egingo emaztea ill-da?

Len.—Baña Melitona nere legezko emaztea zan.

Big.—Zuria? Bai bizi izan baziñan, baziñan ill ziñan ta, zu ill da gero, alargunarekin ni ezkondu nitzan, eta ni naiz Melitona'ren egiazko senarra.

Len.—Ni ill nitzala?

Big.—Bai; ortxe dago gure etxean zure ill-berria, España'ko konsulak pirmatubata zuk Melitona'rekin zer ikusirik ez dezu.

Len.—Ori ikusi egingo degu.

Big.—Ori ikusia dago.

Len.—Jaunak. (*Besteai begiratuaz*) Ni bizirik edo illik nago?

Zel.—Bizirik zaudela esan liteke; makiña bat berriketa egiten dezu beñepein; ta nik ildakorik orrela jarduntzen ez det egundaflo ikusi.

Len.—Onek nola dio bada ill naizela?

Zel.—Ori berak jakingo du.

Big.—Egia da; au Melitona'ren lenengo senarra izan zan. Ameriketara juan zan ta andik etorri zan onen ill-berria, ta gero ni onen alargunaz ezkondu nitzan, eta baldin au gaur ill bada, nere egiazko ta legezko emaztea izanaz ill da, ta onen etxea ta amar milla duroak nereak dira.

Len.—Zuriak? Ez ala zankoa! Baldin munduan legerik bada, ez dituzu gozatuko ez etxe ta ez dirurik. Nere emazte maitea ill, da onek here gauzak here senarrarentzat utzi, ta beste bat gauza oen jabe egin? Ori ez da legea. Ai nere Melitonatxo gozo ta ez-tia! Ai nere aingeru ederra! (*Negar egiten du.*)

Big.—Ai nere negar guzien zapia... nere egarriaren preskura... nere gaitzen senda

kaya... nere eziñaren laguntza... nere erra-
yetako emazte maitagarri... nere amorioaren
prenda! Zure etxe ta amar milla duroaz ne-
re zartzaroa ondo igarotzea uste det, eta zu-
re animagatik egunero meza atera, errosa-
rio santua errezatu, ta egite onak egiñaz bi-
ziko naiz, zuzaz Jaungoikua errukitu de-
din... Ai, ai, ai!...

Len.—Zaude ixillik, gizon lotsagabea...
Oraintxe puntuan atso madarikatua deitzen
ziñion ta orain orrelako paperak?

Big.—Eta zuk herriz, ill ziñala ta nere
zala ziozun... Eta orain arren etxea ta diru-
bak nai al dituzu?

Zel.—Nai badezute, zuen auzi ori nik era-
bakituko det.

Biyak.—Zuk? Nola?

Zela.—Interes oyek norenak diran eraba-
kitzera juezetara bazoazte, letraduak eta
juezak denak irentsiko dizkizute, ta obe de-
zute adiskide onak bezela biyen artian par-
titu... eta ala pakia.

Len.—Badakizu zeladore au zuzen mintza-
tu dala?

Big.—Neri ere ala iduritzen zait.

Len.—Ea bada; kontu egin dezagun ni ill nitzala. Zu zera orduan Melitona'ren lege-zko senarra. Jabetu zaitetz bada onen etxez ta amar milla duroaz, ta bion artean partitu ditzagun.

Big.—Ori da.

Len.—Baña gezurrikan gabe e? Etzaitetz gero etxea ta diruaz jabetu, bestela oek aitortuko dute gure konponketa, eta asmo okerrik badezu, batere gabe geldituko zera.

Big.—Ez, ez; etzazula beldurrik izan. Ona guk egiten degun tratua. Etxeak gutxi gora bera amar bat milla duro balio ditu, nai badezu zu etxeaz jabetu zaitetz eta ni diruaz; eta etxea obe iduritzen bazaizu, ni amar milla duroakin geldituko naiz. Eta gure konpoketa ala izandu dala adierazteko, oraintxe bertan paper bat egin dezagun.

Len.—Ongi zio. Eta orain guazen guziok ostatura eta Melitona'ren bizkar bapo apal dezagun.

Gar.—Zaude puska bat. Entzun, entzun:
(Zaldi zuria'ren soñuz kantatu beza)

Melitona izandu da
zuen emaztea;
etzan osoro zarra
ezta're gaztea.
Bata auspogillea
bestea sastrea...
itxu aurrekotzako
nolako pareak!
ill da orain tristia
erruki gabea
utzirikan biyontzat
diru ta etxea.
Au bukatu da eta
guazen apaltzea. (berriz)

MENDIBE'TARREN LARRIYAK

IRUDIGILLEAK

Alkatia

Lukax *Ostalaria*

Martiñ *Pelotarik*

Pelix }

Blax *Ostatuko mutilla*

Kokotx *Amabiya (Alguacil)*

I

Mutill koxkorrak, danbolinteruak ta abar. Iruditegiko ezker aldian agertuko da Lukax'en ostatua. Atzian bide bat, eta urrutian mendiya. Eskubi aldian arbolak, eta oyen onduan mai ta aulkiyak. Danboliña. San Juan-soñua juaz, ta atzetik mutill koxkorrak aupaka ta irrintzika bidean pasatzen dira, alde batetik bestera.

ALKATIA eta LUKAX

Alkatia.—Bai, bai, pesta ederrak dauzkagu.

Lukax.—Alai dabill emen jendia, biyar erriko pestak ditugulako, erriyan zer gertatzen dan konturatu gabe.

Alkatia.—Bai, gauzak gaizki daude.

Lukax.—Ain gaizki! Albistari onek dionez beintzat, gizon gaizgille oiek Gipuzkoa'ra sartu omen dira.

Alkatia.—Alaxe irakurri det neronek ere

Lukax.—Baña gaurko berrik irakurri aldituzu?

Alkatia.—Ez, zer diote paperak?

Lukax.—Zer dioten? Entzun, entzun. (*Albistari bat irakurriaz*) “Euskalerriko mendietan dabillan gizon gaizgille pilla, Gipuzkoa'n sartu da, ta beriak egiten asi da. Atzo gabian, mikeleteak arrapatu zituzten mendizulo batean; tiroka gogor eginda gero, kartzelara ekarri zituzten lau, bafia beste bik, gaiztoenak, amorratuena, iges egin zuten. eta puñalez, kutxilloz ta pistolaz beteta dabiltz...”

Alkatia.—Arrayua!

Lukax.—“Ta gañera... —au okerragua da!— pardel batian dinamita ta bonbak dituzte!”

Alkatia.—Erri bat oso-osorik aidian botatzeko aña badira oik.

Lukax.—Baita zortzi erri kixkaltzeko aña ere.

Alkatia.—Au dek lana, au!

Lukax.—Ixo, ixo; guzitan okerrena orain datorrena da. (*Irakurriaz*) “Gero ere gaiz-

gille oiek ikusi omen zituzten... ta Mendibe aldera omen zijoazen”.

Alkatia.—Onera? San Antonio glorioso; arren!, lagun egiguzu. Baña Mendibe esaten al du?

Lukax.—Orain zer egin bear degu, alkatte jauna?

Alkatia.—Nik ez dakit oraintxe zer egin. Ikaragarrizko ekaitz gogorren bat gañian degu.

Lukax.—Eta ez nolanaikua ere.

Alkatia.—Orren azkar ez bildurtu beintzat.

Lukax.—Bildurtu? Ez alajainkua.

Alkatia.—Onenian gure erri aldera etorri biarrian Napar-aldera artuko zuten. Baña bada-ez-bada ere obia izango da aurretik biar diran neurrik artzea.

Lukax.—Pesta aurreko komeri ederra jarri zaigu oraintxe.

Alkatia.—Begira; zer gerta ere, gaizgille oik izugarrizko astuak emen dira ta, erriko jendiari deitu ta garbi esatera nua zer gertatzen dan. Erriko sarrerak itxiko ditugu gurdiz eta zuntoyez, eta an jarriko ditugu eskopetakin erriko eiztari onenak; eta ikus.

ten dituztenian onera datozela, pun!! jo ta
kia.

Lukax.—Eta tiruak jotzen badute gaizto
oyek daramaten bonba? Agur gure erriya!
Guziok aidian!

Alkatia.—Ez, ez; kopetara apuntatu ta
zapla!, eta bertan ilda utzi biyak. Zer ba,
oyei utzi pesta-bezperan gure errira puñia-
lez eta bonbaz beteta etortzen? Ez orixe!

Lukax.—Bejondeizula! Zu zera alkate ja-
torra, zu.

Alkatia.—Bando bat egiñ-eraztera nua,
erriko guziak plazan bildu ditezen.

II

LENGUAK eta BLAX

Blax.—(*Korrika eta izerditan*) Jainkuak
digula arratsalde on.

Alkatia.—Baita zuri ere.

Lukax.—Zer abill emen orren estu ta la-
rri, motell?

Blax.—Nagusi jauna; or goiko bidetik na-
torrela, errin sarreran dagoan Xatorraneko

sagardotegiko atetan zeuden bi gizasemek galdetu dirate, ya erri ontan ostaturik onena zein dan, ta nik Lukax'enea esan diotet, neroni ango morroya naizela-ta.

Alkatia ta Lukax.—E!!!

Blax.—Ta orduan esan dirate nagusiari esateko, ostatuan dan tokirik onena ayentzat aukeratzeko, pestak pasatzera datoze-la-ta...

Alkatia.—Ta zer modutakoak dira? (*larrituta.*)

Lukax.—Ta zer itxuratakoak dira?

Alkatia.—Ta nolako begiratua dute?

Lukax.—Bizardunak al dira?

Alkatia.—Beltzeranak?

Lukax.—Zer zioten?

Alkatia.—Ezer esan al dute?

Lukax.—Nolako izketa egiten dute?

Alkatia.—Ezer bai al zuten eskutan?

Lukax.—Pardelik edo bai al zuten?

Blax.—Bai, alki gañian bi pardel ikusi dizkiotet.

Alkatia.—Pardel aundi xamarrak?

Lukax.—Nolakuak?

Blax.—Nolakuak? Pardela nolakua izaten da?

Alkatia.—Ta itxusik al dira?

Lukax.—Kopeta beltza al dute?

Blax.—Ez, ez; gizon jatorrak dirala ematen dute.

Alkatia.—Pardel ayek usairik botatzen al dute?

Lukax.—Kiatz zikiñik eta ola bai al zeukaten?

Blax.—Usaya aditu diotet.

Alkatia.—Azufriana al zan?

Lukax.—Polborana ote zan?

Blax.—Bai zera; sagarduana.

Alkatia.—Zuk bai uste.

Lukax.—A gizajua!; iduritu bai zuri.

Alkatia.—Ta bertan dira beaz e?

Lukax.—Onera etorriko ote dira?

Blax.—Onezkero laxter emen dira.

Alkatia.—Bai ote?

Lukax.—Zer esan dezu?

Blax.—Beriala emen dirala.

Alkatia.—Banua, banua; gizon oyek erriontan sartu ez ditezen, egiñalak egin beaz

ditugu. Errikoetxera nua, bear diran neurrik artzera. Aizak i, Blax, ua sekretarioa-rengana eta esan akiok nere etxera lenbailen etortzeko. (*Blax juaten da*) Ta zu, Lukax, zure bizia gorde nai badezu atera zaitia lenbailen ostatu ontatik zure diru ta guzti, bestela aberatsa zerala nola baitakiten, zuregandik asiko dira.

Lukax.—Arrazoi du, alkate jauna; orixe egin bearko det.

Alkatia.—Ernai ibilli bada. Agur, ta gero arte. (*Dijoa*)

Lukax.—Gero arte bai. Au dek au lana! Zer ikusi bear ote degu! Orain sartu zaigu plaga ona berriz lenaz gañera. Pesta ederrak dauzkagu. Ez gaituk alper gaiztuan aritu ollo ta ollasku ta arkumiak ekartzen, odolrik eta lukainkak egiten; sagardo, ardo, ta edari mota guziak aurretik jartzen, pestetan jende asko etorriko zitzaigulakuan. Nuan, nuan, lenbailen etxera nere diru pixkak atera ta iges egitera. Gañerakuan, or konpon. (*Sartzen da etxean.*)

III

MARTIN eta PELIX

Pelotarik dira. Bi pardel besoetan dituztela, makutsik eta izerdiya kentzen sartzen dira biyak.)

Martin.—Noizpait iritxi gaituk orratik.

Pelix.—Ez nai orduko, motell (*Uzten dituzte pardelak alki gañian.*)

Martin.—Nik uste baño urrutigo zeok erri au.

Pelix.—Bai al dakik pesta-bezpera izateko jende gutxi ikusi detala kale aldian? Ge-yena arritu nauena, leyo eta ate guziak ere itxita zeudek, motell.

Martin.—A! Guztik beren etxetan, biyarko etxiak txukuntzen ta bazkarik preparatzen arituko dituk-eta.

Pelix.—Ala izango dek. Gure ostatuba au ote da? (*Etxeari begiratuaz.*)

Martin.—Au izango dek, *Lukax'enea* esaten dik eta.

Pelix.—Arritzekua dek emen inor ez agertzia. Eup!

Martin.—Aizak, eta zer modutako pelota-tokia ote da emen?

Pelix.—Txarrena izanda ere, Beizamakua baño obia izango al dek beintzat.

Martin.—(Eskuai txistua emanaz) A... zer... sasoya daukaten pelotan jokatzeko.

Pelix.—Baita nik ere.

Martin.—Emen ere pelotazaleak izango dituk, eta biyar Meza nagusi ondorian partidua jokatu biar giñikek emengo biyen kontra.

Pelix.—Bai, bai; pestetara etorri geran ezkeroz jokatu biar giñikek.

Martin.—Aizak eta Donosti'ko Jai Alai'n irekin jokatu zuben pelotari ura erri ontakua etzan ba?

Pelix.—Arrazoi dek. Emengo sakristauren semea dek.

Martin.—Ederki zetorrek; beste bat bi-llatu eta biyar bi bita eskuz emen beñere ikusi ez dan bezelako pelota partidua jokatu bear diagu.

Pelix.—Ez dek gaizki pentsatzen.

IV

LENGUAK ate LUKAX

Lukax.—(*Ateratzen da besopian saku dirua dubela*) Ene Jesus, Maria eta Jose! (*Jendeari.*)

Martin.—Ikarragarriren bat egiñ biar diagu erri ontan.

Lukax.—(*Jendeari*) Galduak gera!

Pelix.—Bai motell; aurtengo pestak goangarriak izango dizkitek Mendibetarrak beren bizi guztian.

Lukax.—(*Neriak egin du.*)

Martin.—Gu ez gatzotek ezagutzen emen, eta arrituko dituk guk egingo degunakin.

Pelix.—Erri guzia aidian jarriko diagu.

Lukax.—Ene. Au lana!! (*Lurrera erortzen zayo besopian zeukan poltsa dirua.*)

Martin.—Zer da ori? (*Martiñ'ek Lukax' eri.*)

Lukax.—Ezer ez... zera... utsa (*bildurrez*) Barkatu jaunak (*poltsa jasuz*)

Pelix.—Bejondeizula adiskidea; besta bezperatik saku diruakin beaz, e?

Lukax.—Ez da dirua.

Pelix.—Diruba ez dala? Zer dira ba, intxaurrak?

Lukax.—Ez, intxaurrak ez baño... (*jendeari*) Galdu naiz.

Martin.—Ezagun da aberatsa zerala. Olanako dirudunak gustatzen zaizkigu guri.

Pelix.—Ta erri ontan aberats asko al da?

Lukax.—Orla ba.

Martin.—Eta erri ontakuai pestetan jostatzia gustatzen al zayote?

Lukax.—Batzutan, batzutan.

Pelix.—Bada sinixta zazu aurtengo pestetan ederki jolastuko zeratela.

Lukax.—Ai nere Jaungoikoa!!

Martin.—Zeiñ gerala uste dezu zuk?

Lukax.—Ez dakit bada.

Pelix.—Orain baño lenago ere itzegiteko bidea naiko eman degu gero guk, bai emen, bai Ameriketan ere.

Lukax.—Sinisten det, bai.

Martin.—Guk korritu ez degun tokirik ez da. Esan liteke mundua ixkin batetik bestera pasa degula.

Pelix.—Gure izena bazter guztietan entzuna da.

Lukax.—Bai, bai. Zer nai zenduteke orain geyago?

Martin.—Orain? Zuk jakingo dezu ondoena erri ontako berri ta, esan biar diguzu zer modutako alkatia dezuen.

Lukax.—Oso ona da. (Alkate gizarajua.)

Martin.—Ori bear degu bada. Orain guezan ostatura bideko autsak kendu ta pixka bat txukuntzera.

Pelix.—Arrazoi dek. (*Txalo juaz*) Eup! Eup! Ostalari!

Lukax.—Zer nai dute?

Martin.—Ara! Zu al zera ostalaria?

Lukax.—Bai jauna.

Martin.—Bada ostatuba nai genduke egun batzuk pasatzeko.

Pelix.—Ez al zaitu mutill gazte batek no-la gatozen jakiñan gañian jarri?

Lukax.—Bai... ez... ez dakit bada.

Martin.—Au gizajon bat dek.

Lukax.—(*Bere artian*) Bai, naiko gizajo.

Pelix.—Bañan zertan gelditzen zera, bai edo ez?

Lukax.—(Bayetz esan bearko, bestela etxea aidian botako dirate-ta.)

Martin.—Goazen bada.

Lukax.—Sartu, sartu.

Pelix.—Ostatu ederra dala zidurik onek.

Martin.—Ala ematen dik. (*Pelotarik sartzzen dira ostatura eta Lukax ateratzen da kanpora.*)

Lukax.—Nuan, nuan azkar alkateari esatera kuadrillako bi gaizgille nola dauden nere ostatuan.

V

BLAX, DANBOLINTERUAK, AGUAZILLA,
MUTILL KOXKORRAK

(*Mutill koxkorrak ateratzen dira danbolifaren aurretik len bezela saltoka, aupakata irrintzika.*)

Aguazilla.—(*Makilla jasuz, mutillai*) Alto! geldi guztik emen!

Mutill bat.—Zer dala-ta?

Aguazilla.—Alkatiaren aginduz.

Mutill bat.—Guk alkatiaren baimena badegu pesta-aurretik sofua juaz ibiltzeko.

Aguazilla.—Ixo! Guztik, gure erriya gal-

tzeko arrixkuan dagoanian, zuen baimenak eta soñuk alde batera utzi bear dituzute.

Guzik.—E!!! Zer!!! Gure erriya galtzeko arrixkuan dagoala?

Aguazilla.—Bai.

Batek.—Zer gertatzen da ba?

Aguazilla.—Zer gertatzen dan? Erri ontara bi lapur izugarrizkoak sartu zaizkigu, erri guztia erre, kixkali, txetu, txikitu, ezereztu, apurtu, ausi, birrindu ta urratzera.

Guzik.—Ene!!!

VI

LENGUAK eta LUKAX

Lukax.—(Sartzen da) Bai, ta gañiera etxe ontan daude.

Blax.—Nik Xatorraneko sagardotegin ikusi ditutenak. Eta zer egiñ bear degu orain?

Aguazilla.—Alkatiak agindu du pesta kon-
tuak utzi ta erritar guztik plazan biltzeko beren armakin.

Lukax.—Ederki, ederki; bestela lenbizi nere ostatua botako luteke-ta.

Aguazilla.—Orain guztiok plazara.

Guzik.—Goazen bada. (*Lukax eta Blax ez gañerakuak dijoaz.*)

Blax.—Guztik badijoaz eta ni emen bakarrik? Ez orixe! (*Dijoa*)

Lukax.—E... zu... Blax, zuk ez dezu juan bear.

Lukax.—Zer ba? Zer egin bear det nik emen? Banua.

Lukax.—Ez, ez; zuk emen etxiari kontu artzen egon bear dezu, badakizu nere aberastasun guztia etxe ortan dagoala-ta.

Blax.—Bedorren aberastasunak baño nere bizia lenagokoa da orratik.

Lukax.—Gizona, orrenbeste etzaitzela ikaratu; tori eskopeta au, eta lenbiziko ateratzen danari, tira.

Blax.—Zer, nere bizi guztian atxurra besterik ibilli ez duten esku oyetan eskopeta au artu?

Lukax.—Bai gizona, bai; orrelako estuasunetan gogor egin bear dik batek. To, ta ernai egon. (*Eskopeta emanaz*)

Blax.—Ai nere Jaungoikoa! Nik orain zer egin bear det onekin?

Lukax.—Ago, eta ez aikela izan kaikua.

Eskopeta artu zak orrela, eta batera eta bes tera ibilli bear dek beti atera begira, eta zerbaiten soñua aitzen badek, jarri beraren aurrean eta sartu tripan batetik bestera tirua.

Blax.—Danik eta txintatekorik txikiena entzun orduko an nua korrika emendik.

Lukax.—Baña gizona, zerk bildurtzen au orrenbeste?

Blax.—Ni? Ezertxok ere ez, bañan dar dar dar jartzen naiz aurki guztiok aidian ibilli bear degula pentsatzean.

Lukax.—(Baita ni ere) Tira, Blax, ire kontu gelditzen dek guztiya, ta agur. (*Joa-ten asten da.*)

Blax.—Atxix!!!

Lukax.—Ai!!! (*Karraxika ta saltoak egifiaz.*)

Blax.—Ai!!! (*Berdiñ*)

Lukax.—Zer gertatzen zaik motell? (*Bildurrez.*)

Blax.—Nik ez dakit; ez det ezertxo're ikusi.

Lukax.—Zergatik asi aiz bada karraxika?

Blax.—Ni karraxika, bedorri ari da-ta?

Lukax.—Ara!!! Ara emen gaizgille oyek utzitako pardelak.

Blax.—Ori esan!

Lukax.—Askatuta ikusi bear degu zer dauzkaten.

Blax.—Jum ... jum... polliki ibilli gero.

Lukax.—Bai gizona, bai. Itxi zak atea.
(*Itxitzen du*)

Blax.—Eta ikusten bagaitue pardelak askatzen?

Lukax.—Zer ikusi bear gaitue? (*Pardel bat askatzen asiaz*) Zer da au!!! Txapel gorriya!!!

Blax.—Ara, ta botill ontan zer ote dago?

Lukax.—Ikusi? (*Botilleko txartela irakurriz*) "Petróleo Gal".

Blax.—Gal... Gal... Gal... galduak gera. Ene! Ta gauza horobill oiek zer ote dira?
(*Pelotangatik*)

Lukax eta Blax.—Jesus! Bonbak!

Lukax.—Kontuz, kontuz, lertu gabe. Au lana! Beriala banua alkateari esatera.

Blax.—Baita ni ere.

Lukax.—Zer? Ik emen egon biar dek.

Blax.—Ni bakarrik?

Lukax.—Ez, eskopetarekin.

Blax.—Baño...

Lukax.—Egon, egon ni alkatearen etxetik etorri arte, eta bitartean zerbait sentitzen badek abixatu neri.

Blax.—Baña nola?

Lukax.—Tiro bat aidian botiaz. (*Dijoa*)

Blax.—Au lana... Bildurrez eta ikaraz ya illian nago. Zer egin bear det nik emen? A Blax, Blax, Blax...! Erruki aut. Iriak egin dik. Bada ez bada ere pardel au bonba ta guzti gorde egingo det, bestela lapur oyei gogoratzen bazayote bonba oyetako bat botatzia, kaxo Blax orduntxe!

VII

BLAX (PELIX eta MARTIN leyotik)

Pelix.—E, aizu, ostalari...

Blax.—Ai... Ai... Ai... (*Bildurrez*)

Martin.—Zer gertatzen zayo orri?

Blax.—Nere Jesukristo Jauna... Jaungoiko... eta gizon...

Pelix.—Ostalariyaaaa. (*Bullaka*)

Blax.—Emendik alde egin nai nuke, bafian indarrik ez daukat, belaunak ere *klax* eta *klux* egiten dirate.

Martin.—E!! Aiskide...

Pelix.—Gorra izango dek.

Martin.—Poxpolo bat bai al dezu?

Blax.—(Oraintxe bai guriak egin duala, poxpolo eske asi dira-ta.)

Pelix.—Motell, orrek ez dik aditzen, eta tira akiok lore-ontzi au ia entzuten duan. (*Botatzen diote leyotik lore-ontzi bat, eta Blax, au ikustean, ateratzen da korrika ta saltoka, esanaz:*)

Blax.—Suba, suba, bonba!!

VIII

PELIX ta MARTIN (leyotik)

Pelix.—Ikusi al dek kaiku ori?

Martin.—Bañan gu zer gerala uste ote dute oyek?

Pelix.—Motell, guazemak ostatu ontatik, pulamenturik etzegok-eta.

Martin.—Bai, bai; ostaturik onena au baldin bada, zer izango ote dira besteak?

Pelix.—Arrazoi dek.

Martin.—Jetxi gaitean eta guazemak emendik kalera. (*Leyua itxi eta izkututzen dira.*)

IX

ALATIA, LUKAX, BLAX, AGUAZILLA ta MUTILLAK armakin. Barrendik PELIX eta MARTIN

Lukax.—Alare oraindik osorik dago nere etxia. (*Bildurrez*)

Alkatia.—Eta nundik eta nola bota dute bonba ori?

Blax.—Egiya esateko, ez dakit ez nundik eta ez nola bota duten; bakarrik esango diot ez dakitela bizirik nola nagoen.

Alkatia.—Tira, aguazilla, sartu aurrera zer gertatu ote dan jakiteko. Jaso itzak lenbizi bonba puska oyek.

Aguazilla.—Bonba puskak? Oik eltze zarrren baten puskak dira.

Blax.—Ez, ez, alkate jauna. Emen bada eltze zarra baño soñu aundiagua ateratzen duben beste zer bait.

Alkatia.—Ikusi itzazute bada bi pardel oyek. Onenian zerbait agertuko da-ta.

Martin.—(*Barrendik ate-joka ta bullaka*)
Bañan zer gertatzen da emen? Zeiñ arrayok itxi du atia?

Pelix.—Ostalari; iriki zazu azkar atia, bestela...

Blax.—Ez, alkate jauna, ez iriki atea; irikitzen badu guziok aidian botako gaitue-ta.

Martin.—A z k a r irikitzen ez badezute. etxeari su ematera goaz gero.

Lukax.—E! Nere etxeari su eman? Iriki zayozute azkar. Iriki.

Alkatia.—Aguazilla, ia kontuz kontuz irikitzen dezun.

Aguazilla.—Ez, alkate jauna; ori beorren egitekoa da. Ortarako, orrelako estuasunetarako egin zuten beorri alkate.

Alkatia.—Ustel... aul... bildurti... exereza! Iriki zak azkar, edo bestela...

Aguazilla.—Bai, ta zerbait egiten badi-rate?

Alkatia.—Irikiko dek ala ez?

Aguazilla.—Banua ba...

Alkatia.—A g a i z g i l l e ikaragarriak...!

Oraintxe erruki zaituztet. (*Atea irikitzen dio aguazillak.*)

X

LENGUAK, PELIX ta MARTIÑ

Pelix.—Alare, garaya zenduen.

Martin.—Zer pasatzen da emen orrenbeste jendekin?

Aguazilla.—Ara!! (*Alai*) *Pelix* ta *Martiñ*. Kaxo jaunak. (*Esku emanaz*)

Martin.—Zer diok, *Kokotx*?

Pelix.—Aspaldian zer modu, motell?

Aguazilla.—Ederki, ta zuek? Ez diguzue bildur txarra eman!

Martin.—Bañan... gu arrapatzera etorri al zerate?

Aguazilla.—(*Umill*) Bai baña, barkatu; erri ontako jendiak uste izan dute mendian dabiltzan gaizgille ikaragarri oietakoen batzuek zeratela, eta orregatik etorri gera armatuta.

Pelix.—Bañan gaizgille itxura al daukagu, edo zer?

Aguazilla.—Ez baño... barkatu.

Martin.—Ez da ezer; barkatua dago.

Aguazilla.—Jaunak; nere bi lagun oyek pelotari onenetakuak dira.

Alkatia.—A, baño jaun oyek pelotarik al dira?

Martin.—Bai jauna, bai.

Lukax.—Poztutzen naiz. Ez ditugu estua-sun txarrak eraman.

Alkatia.—Beaz pelotarik? Egoki etorri zerate. Biyar erri ontako pestak dira, eta Meza nagusi ondorian pelota partidu bat jokatu bear dezute.

Martin.—Bai, ta pozik.

Pelix.—Gu erri ontako pestak pasatzera etorri gera, eta gustora jokatuko degu partidua.

Martin.—Baita Meza nagusia biar bada ere pozik kantatuko degu.

Alkatia.—E d e r k i zeok. Bejondeizuela! Artsaldian aureskua ere izango da nai ba dezue, dantzatzeko.

Pelix.—Aureskua dantzatu? Ortan gaituk bada mutillak!

Lukax.—Beaz pelotan, Meza kantatzen ta

aurrekua dantzatzen dakizutenak zera-
te, e?

Martin.—Bai; pestara etorri geran ezke-
ro, jolastu nai genduke, alai ta umore onian.

Alkatia.—Ederki.

Aguazilla.—Aurtengo pestak ustez tristeak
izango ziralakuan geunden, eta bitartian
egundaño Mendibe'n egin ez diran bezela-
ko alayak izango dira.

Alkatia.—Gora Lukax!!

Guzik.—Gora!!

Pelix.—Sagardo onik eta bai al dago
emen?

Blax.—Sagarduak? Bai, ta bikañak, txin-
parta dariotenak.

Martin.—Ori bear degu, ori.

Alkatia.—Guazen bada guztiok apaltzera.

Aguazilla.—Eta begira dauden jaun oyek?
(*Ikusliangatik*)

Lukax.—Baita oyek ere. Tira, Blax, nere
izenian bertso bat botiaz konbidatu itzak.

Blax.—

Estuasun ta larriya pranko
Pasatu ondorenian,
Aparitxo bat biar degu egiñ
Guztiz umore onian;
Beok ere orain, etorri bitez
Jatera gukin batian,
Jarriko da gaur Lukax'enia
Bonbarik gabe aidian.

Z A P I Y A

UTZI BEARKO!

IRUDIGILLEAK

Erretratista

Lino

Luis

Mutikoa

Ijitoa

Dardarizo

Moskorra

Konkorra

Itxua

Tomas

Kalegarbitzalleak

Erretratista baten lantegia. Erretratista lanean ari da bere maian, ta Luis eta Lino, bere laguntzalleak, beste batean.

ERRETRATISTA, LUIS ta LINO

Erre.—(Zutik jarriko da bat-batean, eta paperak botako ditu mai gañera aserre-antzean) Langintza dek, ba, auxe ere! Bi illabete besterik ez dira ontan asi nitzala, ta guziak ankaz gora botata joango nitzake. Asi baño len ikusi bear nuan nik ni bezelako gizon bat ez dala erretratista izateko jayo.

Job santuaren pazientzia ere gutxi da askotan. Iñork ez du uste, dan baño obeto ateratzen danik; beti gaizki irtetzen dirala iduritzen zaiete: gizenegi daudela, igerregi daudela, begiak ala, begiak orrela... Batak aitzaki bat, bestiak beste bat... Dijoazela guziak eun milla zaldizkoekin!

Izan ere, nola aterako dira, ba, ondo? Batek zerura begira jarri nai duala; besteak, inpernura begira, okotzarekin bularra joaz; bat ao zabalik, bestea muturra okertuta...

Ta ezin itzik esan iñori... "Ia, zaude apur batean zuzen; begira zazu onuntz..." Baita zera ere! Orduan da okerrago: gora begira parrez, edo aurrean daukatenai kiñu-egiñaz, edo kokotia emanaz... Ni beintzat Santa Ageda-bidean jarri naute. Jesus! Orrela ezin bizi liteke. (*Langilliei*) Oek danak zuentzat utzita, banua ni emendik beste toki batera, bestela, zoratuko naiz-ta...

II

LUIS ta LINO

Lino.—Entzun al dek?

Luis.—Bai, motell.

Lino.—Guk nai deguna iristeko, gaurko egun au bezin egokirik etzaigu etorriko.

Luis.—Zer? Lantegia guri ematea?

Lino.—Bai ba. Berak nai duna esango dik, bafía au langintz ona dek, motell. Ontan asko irabazten dek. Orrek ez; zital ernegatu bat dek-eta... Gu egingo bagifía gela onen jabe...

Luis.—Egingo gaituk, Lino.

Lino.—Esan al diek mutill aiei?

Luis.—Bai.

Lino.—Ta zer? Ez al ditek etorri nai?

Luis.—Bai gizona. Pozik zeudek etortze-ko, baña...

Lino.—Zer baña?

Luis.—Bildur naizela zer bait igerriko ote dion.

Lino.—Nagusiak ez dizkik ezagutzen.

Luis.—Alaxen dek.

Lino.—Ta ezagutuko balitu ere zer? Ezin al dituk, ba, oiek ere etorri erretratatzera beste edozein bezelaxe?

Luis.—Ori bai.

Lino.—Ikusiko dek; guzia ondo irtengo zaiguk. Ua mutil oiengana, ta beriala etortzeko; bazekitek zer egin.

Luis.—Gaur nagusiari a m o r r a eraziko zioagu. (*Irten bedi*)

Lino.—(*Exeriaz*) Ederki, ederki...! Au ondo irtetzen bazaigu...

III

LINO, MUTIKOA ta ERRETRATISTA

Mutikoa.—Sartu al niteke?

Lino.—Aurrera.

Mutikoa.—Erretratista etxian al dago?

Lino.—Ez.

Mutikoa.—Amak esan dit oso arlote dago-la erretrato au ta berria egiteko. (*Beti ots batean, erdi-kantatuaz bezela.*)

Lino.—Ez dagola etxian nagusia.

Mutikoa.—Amak esan dit oso arlote...

Lino.—Bai motel, aditu diat. Jarri adi emen, eta etortzen danian, esaiok berari.

Mutikoa.—(*Erretratoa eskuan duala eseriaz*) Amak esan dit oso arlote dagola erretrato au...

Lino.—Ja, ja, ja...! Auxen ukan palta zana...

Erre.—(*Sartuaz*) Onela ezin bizi liteke. Batak gaizki dagola, besteak oker irten dala, arek antzik ere ez daukala, onek... au ez dek bizimodua!

Mutikoa.—(*Exerita*) Amak esan dit...

Erre.—Zer da?

Mutikoa.—Amak esan dit oso arlote dago la erretrato au, ta berria egiteko.

Erre.—Ara bestea! (*Erretratua artu beza*) Zer zeukak, ba, erretrato onek?

Mutikoa.—Amak esan dit oso arlote dago la ta berria egiteko.

Erre.—Auxen dek auxe! Jesus milla bider! Jarri ari, berialaxe aterako diat berria-ta. (*Aulki gañean jarri beza*) Orrelaxe... geldi... geldi... tira, egiña zio.

Mutikoa.—Amak esan dit etorriko dala ordaintzera.

Erre.—Bai, gizona, bai; gustatzen bazaio ordainduko dit.

Mutikoa.—(*Ateratzerakoan*) Amak esan dit...

Erre.—Baietz bada, baietz, joateko etxera...

Mutikoa.—Amak...

Erre.—Ua emendik, motell...! Auxe dek inpernua!

IV

LINO, ERRETRATISTA ta IJITOA

Ijitoa.—Zu... zu... (*atetik deika*)

Erre.—Aurrera... (Au dek itxura ona!)

Ijitoa.—Aizu... emen al da ze ori?

Erre.—Ez da itzik ere. Zer esan nai dezu?

Ijitoa.—Egiten diran zereko ze oiena emen al dan.

Erre.—A! Erretratoak esan naiko dezu.

Ijitoa.—Ori da. Merke egingo dirazu, e?

Erre.—Bai gizona, bai.

Ijitoa.—Oso beartsua naiz ta...

Erre.—Jarri zaite pixka batean.

Ijitoa.—Ez daukat astirik egoteko. Berea-laxe nai nuke.

Erre.—Auxen dek pazientzia...! Bereala ezin liteke.

Ijitoa.—Ezetz? Orduan, egindako orietako bat eramango det.

Erre.—Baña zer diozu, gizona? Beste baten erretratoa nola emango dizut ba?

Ijitoa.—Zer ajola dio? Bat aukeratzera noa.

Erre.—(Zoroa baño areago da au) Baña gizona, zure erretratoa ala besterena bear dezu zuk?

Ijitoa.—Nerea

Erre.—Ta oiek beste batzuenak dirala ez al dezu ikusten?

Ijitoa.—Bai? Nerea aukeratzera noa orduan.

Erre.—(Gizon onek zoratuko nau). Gizona, ez zazula orrenbeste astakeri esan...

Ijitoa.—Aizu: ez det gero astakeririk esaten, e, ta kontu, bestela makilla onekin burua ausiko dizut.

Erre.—Etzaitez asarratu, gizona. Tira, jarri zaite emen, eta oiek guziak baño erretrato ohea aterako dizut.

Ijitoa.—Ia ba. (*Exeri*) Illuntzerako emango al didazu?

Erre.—Ez, etzi arte ezin emango dizut.

Ijitoa.—Ta etzi arte emen egon bear al det exerita?

Erre.—Ez, gizona. Pittin batean egonda

joango zera zure lanetara, berriz etzi erretratoaren billa etortzeko.

Ijitoa.—Tira ba. Atera dotore dotore.

Erre.—Jarri tente, oi dezun bezela. (*Anka zabalka jartzen da*) Orrela ez. Bildu itzatzu anka oiek. (*Okertuta ipiñi ditu*) Ezetz bada... zaude zutik.

Ijitoa.—(*Beretzat*) (Au berriketaz erretrato bat ateratzeko) (*Jartzen da tente*)

Erre.—Jesus, Jesus... Besoak ondo ipiñi itzatzu.

Ijitoa.—Nola nai dezu ba? Au erretratatzaile astoa.

Erre.—Berriz esaten badezu, danak utzita joan egingo naiz. Iduki zazu burua zuzenago. Ez orrenbeste. Piska bat eskubirago Ez orrenbeste. Jarri zaite parrez... Ez orrenbeste.

Ijitoa.—Ze arraio diozu?

Erre.—Irri-parrez jartzeko. (*Ijitoa algaraka asten da*) (*Zoroa baño zorogo dek au*). Ezpañak piska bat parre-antzean jartzeko... (*Ijitoak ezpañak osoro okertu bitza*) Ez orrenbeste... egon... orrelaxe... **B e g i r a** onuntz...

Ijitoa.—(*Altxa ta erretratistarengana etorriaz*) Nora onuntz?

Erre.—Ojala joango baziña! Ain ederki ipiñi ta... polita egin diagu! Jarri zaitez berriz, ta nai duan bezela irten dedilla.

Ijitoa.—(*Makina irikitzerakoan*) Atxis...!

Erre.—Kako zarra...! Plaka galdu erazi didazu.

Ijitoa.—Etorri egin zait bada ta...

Erre.—Ia oraingoan... geldi...

Ijitoa.—Ai! (*Burua eskuz joaz*)

Erre.—Gizona, berriz?

Ijitoa.—Eulia etorri zait ba ta, utzi egingo al nion?

Erre.—Jaungoiko maitea...! Ia irugarren-goan... Egon... Bazan ordua! Etorri zaite etzi goizean.

Ijitoa.—Ondo da. Etzi arte, ba, Jaungoikuak nai badu. Agur (*Bijoa*)

Erre.—Zoaz, gizona, zoaz... (*Berarekin irtengo da, lagunduz*) Zoaz Jaungoikoarekin...

V

LUIS ta LINO

Luis.—(*Sartuaz*) Laister dituk emen, Lino. Ikustekoak ikusiko zituagu.

Lino.—Ia ba... Au amorrzita zegok. Orain dijoan ijito orrek kixkaltzen utzi dik...

Luis.—Bapo, bapo...! Lantegi au laister guria dek, Lino.

VI

LUIS, LINO, ERRETRATISTA ta DARDARIZO

Erre.—(*Sartuaz*) Ori ijito biurria... Be-kañean jo ta botatzeko gogoia ematen zidan...

Dardarizo.—(*Atetik eta dardaraka*) Sartu al leike?

Erre.—Aurrera. Zer nai dezu?

Dardar.—Berealaxe erretratatzea nai nuke.

Erre.—(*Dardaraz ikustez arrituta*) Erre-
tratatu nai dezula?

Dardar.—Bai jauna. Baña ez izutu darda
retako aundia detalako. Bi segunduan egon
niteke geldi, nai izan ezkeru.

Erre.—(Bear dek ementxe pazientzia...)
Jarri zaitetz emen. (Au arratsalde gorria
gaurkoa!)

Dardar.—(*Dardaraka exeri bedi*) Ezkalu
bat bezin osasuntsua naiz ni. Dardarako pi-
ttin auxe besterik ez daukat. (*Dardarizo*
aundia agertuaz.)

Erre.—Ori agirian dago, gizona. (*Jarri*
beza Dardarizo makinari begira; burua al-
de batera erortzen zaiola ikustean, zuzen ja-
rri bezaio; bi edo iru aldiz ori bera egin
bezate) Alperrik dek...

Dardar.—Ez... ez... Esan zaidazu noiz
egon bear detan geldik, eta egongo naiz.

Erre.—Oraintxen ba gizona, oraintxe...
Gora burua; begira onuntz... (*Dardarizok*
bat-batean altxa beza burua indarrez, ta ao-
-zabalik gelditu bedi) Irten du.

Dardar.—Ederki irtengo zan. Ia erakutsi
zaidazu...

Erre.—Berealaxe... (*Kristala artuta joan bedi.*)

Dardar.—(*Luis ta Lino'ri*) Zer derizkiote? Ondo egin al det nere papera?

Luis.—Bikain, motell.

Lino.—Itzegizak isillago, aditu egingo dik-eta.

Luis.—Emen dek!

Dardar.—(*Dardaraka*) Bai... bai... nai detanean geldi egoten naiz.

Erre.—Ara emen.

Dardar.—Ia... ia ikusi. Baña zergatik aterra nazu aoa irikita?

Erre.—Irikita zendukelako.

Dardar.—Ez jauna, nik itxita neukan.

Erre.—Ez ditugu oraindik denak entzun... Tonela baño geigo irikita zendukan, gizona.

Dardar.—Itxita neukan. Nik ez det erretrato ori nai. (*Lurrera jaurtiaz*)

Erre.—Zoratuta al zaude, gizona?

Dardar.—Zu zaude zoratuta, zu. Atrebitu orrelako erretratoak ateratzen...!

Erre.—Ara... zoaz lenbailen nere etxetik...

Dardar.—Bai, gizona, bai... banua. Bañu biar ipiñiko det periodiku guzietan, zu zer zeran... A zer erretratista auxe...!

Erre.—Zoaz emendik aguro...

Dardar.—Aoa itxita jarri ta aoa zabalik atera...! A zer erretratista, auxe...! (*Bijoa.*)

VII

LUIS, LINO, ERRETRATISTA, MOZKORRA,
KONKORRA ta ITXUA

Erre.—Zer deabrua zan ori! Gaur egun ona diagu beintzat, arraiok ezpadu... Bateonbati burua ausi ez diotanean e...

Lino.—Ez bedi estutu, nagusi... Gauza oek orrela izaten dira. Ez bedi estutu.

Erre.—Orrela izaten dirala? Gañez egiteko gutxi biar diat ba oraintxe... Danak an-kaz gora botata joango neok, eta or geldituko zerate etorriko diran alproja guziak erretratitzen.

Mozkorra.—(Konkorra ta Itxuakin sartuta gero) Nagusi...

Erre.—(Zein degu au berriz? Mozkortuta dago au...)

Mozkorra.—Sartu al liteke?

Erre.—Zu sartu zera beintzat-eta...

Mozkorra.—Tira ba...

Erre.—Zer nai dezu?

Mozkorra.—Ara ba. Oek biok, nere illobak dira, ta erretratatu egin nai ditut.

Erre.—Jarri ba.

Mozkorra.—Et... et...! Polliki, polliki... Au, konkor gabe atera bear dezu; au, bi begiak irikita dituala... Ta ni, mozkorrik gabe.

Erre.—Baña gizona...! Lino, ekarri zazu zerra bat oni konkorra ebakitzeko; zuk, Luis, Santa Luzia'ri eskatu zaiozu oni begiak argitzeko, ta zu...

Mozkorra.—Berriketa gutxi emen... Zuk egin zazu esandakoa, bestela ostikada galanta artuko dezu... nonbaiten.

Erre.—Zer? Neri burla egitera etorri al zerate onuntz? Ikusiko degu ba. Kanpora emendik! (*Bultzaka bidaldu bitza*)

VIII

GUZIOK

Tomas.—Emen erretratutzen al da?

Erre.—Bai.

Tomas.—Ia ba. Ni kale-garbitzallien buru naiz, ta kuadrilla guziarekin erretratatu nai nuke. Baña ez orla... nola nai: gure tresna, gurdi, erratz, asto ta guzti.

Erre.—Au dek ona berriz!

Tomas.—Berealaxe dira emen guziak.

Erre.—Baña gizona, nola arrano sartuko dira bada emen asto, gurdi ta oiek?

Tomas.—Ez estutu. Utzi nere gain. Gurdiari gurpillak kendu dizkiogu, ta leiotik sartuko degu asto ta guzti. Emen dira da nak. (*Gurpillak eta erratzak eskuetan dituztela sartu bitez lau edo bost mutil.*)

Erre.—Au dek istillua! (*Dardarizo sartu bedi*) Ta zuk zer nai dezu emen?

Dardar.—Ni nai detanean geldi egoten naiz.

Erre.—(*Konkorra, Mozkorra ta Itxua sartzten ikustean*) Ta zuek zertara zatozte berriz?

Mozkorra.—Dantzau erretratatu bear gaituzu. (*Asten dira irurak dantzau*)

Erre.—Kanpora emendik denok!

Tomas.—Nere kuadrilla erretratatu bearko dezu.

Erre.—Zer kuadrilla ta zer deabru!

Tomas.—(*Kale-garbitzalle bati*) I, garbitu zak gela au, txukun-txukun atera gaitzen (*Garbitzen asitzen da*)

Erre.—Ago geldi, k a n k a l l u ori! Au autsa...!

Tomas.—I, oa ta astoa ekarri zak aguro.

Erre.—Astoa onera?

Tomas.—Nora ba, onera ez-ta?

Erre.—Zoazte emendik inpernura. Ez; obeizango da neroni joatea. Zer etxe arrayo da au!

Mozkorra.—Ez jauna; zu, geldi emen.

Ijitoa.—Atera neri oraintxe bertan erretratoa.

Mutikoa.—Amak esan dit...

Erre.—Zoratu naute...

Tomas.—Ekarri astoa.

Dardar.—Ni, nai detanean...

Mutikoa.—Amak esan dit...

Konkorra.—Ni konkor gabe atera gero...

Ijitoa.—Ia nere erretratoa.

Tomas.—Garbitu zak gela berriz, i...

Erre.—Itoko naute... Astoak...! Kitto ta kitto...! Luis... Lino...!

Luis eta Lino.—Zer da, zer da?

Erre.—Eskribaurengana nua; zuentzat lantegi au, tresna ta guzi... Orrela ezin bizi liteke... Zuentzat guzia... (*Bijoa*)

Luis.—Aufa mutillak! Guria dek Ederki portatu zerate guziok. Ala ere noizbait bidaldu diagu gixatxar ori. Ederki egin dezutelako, ta lantegia guretzat dalako, guziok alkarrekin apalduko degu... Guazen, mutillak...!

Guziak.—Aufa! (*Txapelak gora, txalo... ta abar.*)

Z A P I A

GIZON BIKAÑAK

IRUDIGILLEAK

Erromualdo

Loreto

Otsoiltzalle

Leoia

Katamotza

}

Bikañak

Axeri

Urso

}

Morroiak

I

Iruditegian, Bizkai'ko mendietako gazte lu bateko gela aundi bat; godotarren egikerakoa, al izan ezkeru, XVII'g. eunkiaren erdi-aldean gaude.

ERROMUALDO ta LORETO

Erromualdo.—(Burua makurtuta, illun eta mintsu, alde batetik bestera dabil) Ezin sinistu det...! Egia dala jakinda ere, gezurra iruditzen zait. Sanson gizarajoa! Beti berdin: besteak ez bezelako gizon bat nun edo an agertzen bada, eriotza etortzen da ta eramaten du...

Loreto.—Bafia gizona, noiz arte egongo zera negarrez? Jesus, milla bider! Senide bat il bazitzaizun ere, etzenduan min geigo izango. Utzi itzatzu malkoak, gizona!

Errom.—Ez al dira, ba, bidezkoak nere malkoak? Ura zan gizona! Sanson, gure la-

gun maite ura zein leiala ta bikaña zan ez al zera gogoratzen? Aren bizia gordetzeagatik pozik emango nituan nere diru guziak.

Loreto.—Bai, sinisten det; neri ere min aundia eman dit Sanson galtzeak. Baña...

Errom.—Nik ezin eraman det ba. Bere bizia galtzeko zorian jarrita nerea zenbat aldiz gorde ziran ez aldakizu? Ta zurea ere bai. Mendibeltz'en bost lapur irten zitzaizkizunean, Sanson'ek nola jo ta menderatu ta izutu zituan ez al zera gogoratzen?

Loreto.—Ez zera! Ura ez da errez aztutzekoa. Ta eun ontzako eder emanaz agertu nion nere esker ona. Gizon aundia zan, gutxi bezelakoa, egia da, baña arren antzekoak izango dira beste batzuek. Bat-edo-bat arkituko degu. Saiatu egin bear, saiatu.

Errom.—Ori nai nuke nik ere. Baña ura bezelakorik ez degu billatuko.

Loreto.—Ezetz? Gaur bertan etorri zaizkit iru gizon.

Errom.—Zertara?

Loreto.—Sanson il dala jakin dutela, ta ia arren ordeztuko ote ditugun.

Errom.—Utzi d i t z a g u n buru-austeak Dauzkagun morroiak aski ditugu, orain beintzat. Ez degu herririk bear.

Loreto.—Zer diozu, Erromualdo?

Errom.—Entzun dezuna. Dauzkagun bost oiek ere bidaldu ala ez bidaldu, zalantzan nago. Bikañak dirala...! Esan bai. Indarrez astakeriak egiteko bestetarako ez dira gauza. Gero, benetako bikaintasuna bear danean, ezer ez... ta bear bada, nagusia saldu.

Loreto.—Ala da baña... armadun oek bidalduko bagenituzke, zer esango luke jendiak? Egia da; oek bere kasa utzi ezkerro ez luteke gauza aundirik egingo; agintari on bat huru jarri ezkerro, ordea, asko egingo luteke. Ara, gauza bat etorri zait burura...

Errom.—Kontu gero, Loreto! Ez det bidegabekeririk nai... ori badakizu. Gure gizonak ez ditugu aserrerako ta iskanbilletarako bear... Eizerako, ta gure alde egoteko bai: iñori gaitz egiteko, ez.

Loreto.—Ala da; nik ere orixe nai det. Eizerako dala, edo danerako dala, ordea, Sanson bezelako gizon bikañ bat aukeratu bear degu.

Errom.—Ta nola?

Loreto.—Gaur goizean etorri diran iru oietako bat aukeratu dezakegu.

Errom.—Ezagutzen al dituzu?

Loreto.—Ez baña, esaten dutenez...

Errom.—Nundik datoz?

Loreto.—Etxe aundietan egonak eta ibiliak dira; bere bikaintasuna ondo erakutsia daukate. Bildurra zer dan ez dute ezagutu oraindik.

Errom.—Ia ba! Nik buruan darabildanarekin izutzen ez badira, benetan bikañak dira gizon oiek. Ikusiko degu, izutzen ditugun ala ez.

II

URSO ta LENGOK

Urso.—Nagusi jaunak: Otso-iltzalle deritzen dioten gizon bikañ bat dago zuetzaz galdezka.

Loreto.—Iru gizon oietakoen bat izango da.

Errom.—Sartzeko esan zaiozu.

Urso.—Ondo da, jauna.

Loreto.—Zer prueba egin nai dezu berakin?

Errom.—Jakingo dezu; ta bildur gabe egi ten badute nik emen (*kopetan*) jarrita daukatana, benetan dira bikañak.

Loreto.—Emen da, emen da. Ori da gizon bildurgarria!

Errom.—Ala da. Itxuraz bikaña da, baña itxuraz bakarrik izatea baliteke.

III

OTSO-ILTZALLEA ta LENGOAK

Otso-iltzallea.—(*Gizon luze, zuzena; ar maz beteta*) Gabon.

Errom.—Gabon. Zer da?

Otso-iltz.—Sanson, zuen gudarien buru zana, il dala esan dirate.

Errom.—Egia da.

Otso-iltz.—Ta bere orde z nai nuke sartu etxe ontan.

Errom.—Nola dezu izena?

Otso-iltz.—Berreunen bat otso il ditutalako, *Otso-iltzalle* esaten dirate.

Errom.—Otsoak etzaituzte bildurtzen beraz.

Otso-iltz.—Ni ez nau ez ezerk ez inork bildurtzen.

Errom.—Ondo da. Orlako gizona bear degu, ba, guk. Ildako bat zaitzen egongo al zinake gaur gabean?

Otso-iltz.—Ildako bat...! Zertarako? Bizidiranen bildurrik ez det eta ildako batena izango al det ba? Ez nau jango ez!

Errom.—Obe zuretzat, jango ez bazaitu.

Otso-iltz.—Ekarri, nai dezutenean.

Errom.—Sanson da zaitu bear dezuna. Biar egingo dizkiogu elizkizunak, eta gaurko gau guzian emen edukiko degu bere gorputza. Zuk zaituko dezu, beraz?

Otso-iltz.—Baietz ba. A zer gauza orixe!

Loreto.—Laister ekarri-eraziko det onera
(*Deika*) Urso! Urso!

IV

URSO ta LENGUAK

Urso.—(*Kandela batzuek dakarzki eskuetan*)
Jaunak... Ona emen kandelak. (*Mai-gañean utziaz*)

Errom.—Eraman zazu gizon au sukaldera, ta jan dezala nai ainbat. (*Otso-iltzalleari*) Egon an nik deitu arte. Ildakoa zaitzeko ez dezu arma bearrik; gabaz etxea ederki itxita egongo da, ta ezereen bildurrik ez da izan bear.

Otso-iltz.—Zer bildur gero! Iriki ate guziak nai badezute. Etorri dedilla nai duana: gizona, piztia, deabrua bera datorrela nai badu; nere atzaparretan austuko det boladu bat bezelaxe...

Errom.—Ori gero ikusiko degu. Orain zoaz sukaldera.

Urso.—Bai goazen (*Joan bitez*)

V

LORETO ta ERROMUALDO

Loreto.—Baña zer darabiltzu zure buruan. Erromualdo? Ildakoa zaitu bear duala... kandelak ekarri... armarik ez dala bear... Zer darabiltzu, gizona? Gizon oiek bildurtuko diran ikusteko asmakizunen bat al darabiltzu, ala?

Errom.—Ikusiko dezu.

Loreto.—Dana dala, zabiltz. Orrelako is-tilluak asmatzen ari zeran bitartean, etzera Sanson'ez oroituko ta, tira... zure saminta-suna apur bat arinduko zaizu.

Errom.—Ala da... (*Apur batean egonda*) Gizon oien bikaintasuna norañokoa dan ikusi nai det.

Loreto.—Nola, ordia?

Errom.—Nola? Gizon bikañenak ere ildakoen bildur izaten dirala, entzun dezu bein baño geiagotan. Ildakoen ondoan, gauaz bakarrik egon ezkeru, nork ez du alako zarrara bat izaten betik gora? Begiak irikiko balitu... burua erabilli... edo jaikiko balitz... ura bildurra, e? Orrelakoren bat egin bear dietet, ba, gizon oieri...

VI

LENGOAK eta URSO

Urso.—Jaunak: beste gizon bat dago oratarian. Beltza da, bizarluzea, kopet-illuna Ikusteak bakarrik ere izutzen du.

Loreto.—Iru gizon oietakoren bat izango da ori ere. (*Erromualdo'ri.*)

Errom.—Datorrela, ba, aurrera.

Urso.—Ondo da, jauna (Nik ez diot beintzat arpegira begiratuko). (*Bijoa*)

Errom.—Egokiago ezin etorri zitekean.

Loreto.—Irugarrena ere laister etorriko zaigu.

Errom.—Obe. Irurak bear ditut...

Loreto.—Zer egin bear dezu ordea? Zer darabiltzu buru ortan? Oraindik ez dirazu esan.

Errom.—Laister ikusiko dezu. Zerorrek esango dirazu gero, gizon oek bikañak diran ala ez. Ta ez zuk bakarrik: erri ontan uda-tea igarotzera datozen bañu-zaleak ere, gaur gauean etxe ontaraa etortzekoak dira, ta oiek ere ikusiko dute emen zer gertatuko dan.

Loreto.—Ara, badator (*Atera begira*) Or daukazu. (*Bijoa*)

Errom.—Emen degu gizon bildurgarria

VII

ERROMUALDO ta LEOIA

Leoia.—(*Erromualdo'ri*) J a u n a: Zure agintza-pean artu nai al nazu? Baietz esango badirazu, benetan poztuko naiz.

Errom.—Nere etxean sartzeko, bikaña ta bildur-gabea izan bear da. Zu alakoa al zera?

Leoia.—Bildurra zer dan ez dakit nik, eta burrukan ez dit oraindik iñork eraman. Ez da eramango ere.

Errom.—Ildakoaren papera egingo al zendeuke?

Leoia.—Ildakoaren papera? Zertarako?

Errom.—Ara. Atzo, zu gaur bezela, beste gizon bat etorri zitzaigun Sanson gizajoak utzi duan tokian jarri naiaz. Bikaña dala dio berak, baña nik ez det uste; ta dan ala ez dan jakiteko gauza bat asmatu det. Asmatu detan ori aurrera eramateko norbaitek il-antza artzea bear det, eta zuk nai badezu... bildur ez bazera...

Leoia.—Ni bildurtu? Ez orrelakorik. Ni jarriko naiz ilda bezela, nai duan tokian. eta beste ori arin joango da izututa, arranoak ez badu. Ni bildurtu? Ezta Satanas bera agertzen bada ere.

Errom.—Bapo! Ori bear degu, ba. Nola dezu izena?

Leoia.—Joxixio Perrejillondo jarri omen

ziraten elizan; bafia orain, nere kemena ta bikaintasuna agertu ditudan ezkeru, *Leoia* esaten dirate.

Errom.—*Leoia* beraz? Ikusiko degu, ba, nolako marruak egingo dituzun. *Urso!* (*Deituaz*)

VIII

LENGOAK eta URSO

Errom.—(*Urso'ri*) Gizon au eraman zazu ezkerreko gelara, ta dakarzkien arma guziak kendu zaiozkazute.

Urso.—Bai jauna.

Errom.—Nere jantzitegian an ikusiko dezu goitik berako soñeko bat, prailleak ibiltzen dituzten oien antzeko bat, eta jantzi dezala. Ta nai duan guzia eman jateko. Ondo izkutatu, ta iñork ez dezala ikusi.

Urso.—Ondo da, jauna. Goazen. (*Leoia'ri*)

Leoia.—Goazen. (*Bijoaz*)

IX

ERROMUALDO ta KATAMOTZA

Errom.—Orain ikusiko du nere anai *Lo-reto'k* gizon bikain oek zer diran: *erronka*

asko, bear ez diranean, eta benetan bikain izan bearra etorri ezkeru, ezer ez.

Katamotza.—(Barruan) Utzi zaidazu sartzen; nagusia ikusi bear det.

Errom.—Nor dabil or?

Katam.—(Agertuaz) Errejimentu baten bildurrik ez daukan gizon bat. Ni ez nau oraindik iñork menderatu.

Errom.—Ta baimenik eskatu gabe bestien etxian sartzen nun ikasi dezu zuk?

Katam.—Morroi kaiku orrek etziran utzi nai ta...

Errom.—Lotsagabe xamarra zera...

Katam.—Lotsagabe ez: bikaña. Gizon bikaña naiz ni, ta sartu nai detan toki batean bear bezela sartzea galerazten badirate, atea puskatuta aurrera joaten naiz.

Errom.—Bikain izatea gauza bat da... ta bestien etxean orrela sartzea, beste bat.

Katam.—Badakit, jauna. Barkatu. Bear duan begirapena badiot nik etxe oni. Ta ori dala-ta nator.

Errom.—Bai? Ez dirudi, ba.

Katam.—Bai jauna. Etxe au, beti goratua

ikusitako nuke nik, eta goratzera nator. Sanson'en tokian jartzen banau, etxe onek ez du beste baten bildurrik izango.

Errom.—Zer zera, ba, zu?

Katam.—Indartsua... kementsua... bikaña!

Errom.—Bai? Ia ba! Ildakoen bildurrik bai al dezu?

Katam.—Nik? Ildakoen bildurrik nik? Ja, ja...!

Errom.—Bai ala ez?

Katam.—Zer bildur gero? Etsaia barruan daramat nik, eta ez det inoren bildurrik.

Errom.—Etsaia b e r a z? Zu, gizontxu: etsaiaren papera egingo al zenuke apur batean?

Katam.—Bai, nai badu. Baña zertarako?

Errom.—Ara. Zu baño lenago, beste bat etorri da Sanson'en ordeztarri jarri naiaz, ta gaur gauean, Sanson'en gorputza zaitzen ementxe gelditu bear du. Ura ildakoa zaitzen dagonean, zu etsai-itxuraz jantzita ementxe agertzea nai nuke. Egingo al dezu?

Katam.—Bai jauna, ta pozik.

Errom.—Ederki. Urso! Axeri! (*Deituaz*)

X

LENGOAK, URSO ta AXERI

Urso.—Zer nai du, jauna?

Axeri.—Agindu, jauna.

Errom.—Zuk, Urso, eraman zazu gizon
au, an azkeneko gela artara. An egon, ba-
noa ni-ta.

Katam.—Goazen. (*Bijoaz Katamotza ta
Urso*)

XI

ERROMUALDO ta AXERI

Errom.—Axeri, argi ori piztu zak.

Axeri.—Oraintxe, jauna. (*Iruditegiaren
erdian zintzilika dagon argi-ontzia piztu
beza.*)

Errom.—Metxa sartu akiok geixego... ez
dezala argi geiegi egin... Orrela... Sofieko
luzez jantzitako gizon ura ekarri zak orain.
Ixilik, ordea, ta ifork ikusi gabe.

Axeri.—Bego lasa, jauna. (*Bijoa*)

Errom.—Mai au naiko luze izango degu:

ildakoa bapo egongo da emen. Zapi beltz bat ere bear degu... Ta etsaiaren jazkera ere bai. A! Nik iñauterietan ibilli nuan ura bera jarriko diogu. Ara, emen dator ildakoa...

XII

ERROMUALDO, LEOIA ta AXERI

Leoia.—(Goitik berako soñeko txuria jantzita) Ara ni emen, jauna. Berorrek nai duan guzia egingo det. Nere burua ildakotzat artu bear detala? Bekañean jo ta beste bat iltzea naigo nuke baña... tira!

Errom.—Ixo... I, Axeri, ua nere gelara, ta auts zuriakin dagon ontzi ura ekarri zak, ta ur pixka bat ere bai.

Axeri.—Bai jauna. (*Bijoa*)

Leoia.—Autsak eta ura zertarako?

Errom.—Ikusiko dezu.

Axeri.—(*Etorriaz*) Ona emen.

Errom.—Arpegia busti zazu.

Leoia.—Tira ba. (*Bustiaz*)

Errom.—(*Axeri'ri*) Arpegia zuritu zaiozu orain.

Axeri.—Atoz. (*Leoiari zuritu bezaio*)
Tira; ilda zaude.

Leoia.—Bat-edo-batek... a zer nolakoa artuko duan!

Errom.—Ixo! Mai gañean etzin zaite. Ta geldi-geldi ta ixil-ixillik egon, ildakoak ez dute itzegiten-eta. I, (*Axeri'ri*) Sanson estaltzen dagon zapi beltz ura ekarri zak.

Axeri.—Berealaxe. (*Irten bedi*)

Leoia.—Ara ni emen, mai-gañean etzanda. Gogorra zegok oi au! Ta noiz arte egon bear det ilda?

Errom.—Ixo, zaitu bear zaituana orain etorriko da-ta.

Leoia.—Arma gabe etorriko da, e?

Errom.—Bai gizona, ez bildurrik izan... etzaitu jango. Zaude or geldi-geldi... Gero gau-erdi aldean, zaitzallea lo gelditzen danean nai dituzun deabrukeriak egin itzatzu, ia gizona izutzen dezun. Izututa iges-eragiten badiozu, zu jarriko zaitut il zaigun Sanson'en ordez.

Leoia.—Utzi nere kontu. Inpernuko deabruetarañoko guziak bildurtuko ditut nik onera agertzen badira.

XIII

LENGOAK eta AXERI

Axeri.—Ara emen zapi beltza.

Errom.—Estali zak... ederki... ez, burua ez, bestela itoko dek. Orrela... Bapo zio! Goazen; Axeri, artu zak argi ori... Ta i (*Leoia'ri*) erne... Gabon... (*Bijoaz Erromualdo ta Axeri*)

XIV

LEOIA, OTSO-ILTZALLE ta AXERI

Leoia.—(*Apur bat altxatuaz, alde guzietara begiratu beza*) Makiñabat zoro bazeok mundu ontan! Au dek gizonaren itxura! (*Beregatik*) Ildakoa egin bear! Jesus milla bider, au dek astakeria! Zer egingo diagu, ba... nolabait jan bear diat eta... Norbait dator. Ni zaitzera datorrena izango da... Il nadin, ba, berriz. (*Etzan bedi*)

Axeri.—(*Otso-iltzallerekin sartu bedi*) Ara emen ildakoa; ta ondo zaitu, ez dezatela

saguak jan. Ez gero lo egin... eta ez bildurrik izan.

Otso-iltz.—Ildakoen bildur nik? Ja, ja, ja...! Ezta deabrua bera badator ere, ez naiz ni izutuko. Zu, Axeri, deabrua baletor, ba al dakizu zer egingo nuken nik?

Axeri.—Iges.

Otso-iltz.—Zer iges, arrano pola! Isetsa adarretan lotu, ostikada bat eman eta... bin par iru baietz.

Axeri.—(Au arroxko; gero ikusiko diagu) Ondo da, ondo da... Ia ba, ia... Biar arte, adiskide... (*Bijoa*)

Otso-iltz. — (*Ildakoarengana gerturatuaz*) Ara emen ildakoa... Kaxo motel! Zer arpegi zatarra edukitzen duten ildakoak... Onek beintzat bai. Gizon bikaña omen zan Sanson au... Alproja galanta dirudi ba. Dana dala, eran zagun, lan au obeto eramateko... (*Botella, zakeletik atera ta mai-gañean utzi beza*) Zerbait bearko diagu, gau guztian emen egotekotan... Bakarrik ote nago gero... ez naiz ni asko piatzen. (*Botella mai-gañean utzita, ate guztiak begiratuko ditu iñor dagon ikusteko. Bitartean, Leoiak botellako ardoa eran beza*).—Ez dago iñor,

ez... Au ezurretako otza daukat... Ildako batekin bakarrik egoteak bildurra ematen du gero... Gogoratzen naiz ume nitzala nere amona zanak esaten zirana: Jaungoikoaren izenean agindu ezkerro ildakoak piztu oi ziralara, ta itzegin ere bai... Au piztuko babiliz... onek itzegingo balu... Au ikara, motellak! Eran zangun, ikara kentzeko. (*Botella artuaz*) Baña zer da au? Ardorik ez? Ederra egin diat! Betetako botella artu bearrean utsa artu ez diat ba? Polita dek orixe... Bueno; ezin eran degun ezkerro, lo egin bear... Bai, logurea bazeukeat (*Au-zabalka, aitaren egin beza*) Egin zangun ba... (*Maia-
ren onduan exerita, burua maian jarrita*) Iñor sartzen bada esnatuko al naiz... Emen lo arrapatzen banaute... (*Lotan*)

Leoia.—(*Burua apur bat jasoaz*) Bapo dago lotan gixontxo au. A zer aukera oraintxe edozer gauza egiteko! Baña... (*Au-zabalka*) nik ere logurea daukat... Ardo onek logurea eman dit. E! gaua luzea da, ta lo-kuluxka bat egin zangun. Arranoa! Oi gogorra izaten dute ildakoak. Au misia giltzurdiñetan! Ia beste alde ontara begira jarrita... (*Beste aldera begira jartzen asten danean, botilla lurrera eroriko da*)

Otso-iltz.—(*Esnatu ta bildurrez igeska asiko da. Leoia, berriz, len bezela jarriaz, lotan*) Zer arrayo! Zer da au? Ala ere, esnatu naizenean gaitz erdi. Etsaia agertu zai-gula ta ametsetan ez nebillen ba? (*Au-zabalka*) Ez da ezer. Lo berriz ere...

XV

LENGOAK eta KATAMOTZA

Katam.—(*Etsaiz jantzita, esku batean parola ta bestean kate-mordoska bat duela agertu bear du. Urso'rekin agertuko da atean, baña Urso ez da gelan sartuko. Katamotza'ri ildakoa nun dagon kiñuz erakutsi ta beste gabe, Ursok joan egin bear du*) Ara or gure zaitzari bikaña... Orain ikusiko diagun ire bikaintasun ori. (*Gerturatuaz*) Lo dago... Obe... Ara emen ildakoa ere...

Otso-iltz.—(*Ametsetan*) Bat... bi... iru... lau... xagu-xarrak jango al au. Ja, ja...! Ekatzak ardua, bestela deabruak eramango al au...

Katam.—I bai eramango aula deabruak. oraintxe. (*Kateak astinduaz, izugarrizko za-*

laparta atera beza. Otso-iltzalle esnatu bedi; bildurrez igesika ibilli bedi gelan, eta Katamotza bere atzetik parolarekin erre nai balu bezela.)

Otso-iltz.—(Garraxika) Satanas jauna, barkatu, barkatu... Ai, ai, ai! Au sua... ez erre, etsai jauna, ez erre... Datorrela norbait neri laguntzera... Ai... ai...(Lurrera erori bedi.)

Leoia.—(Ixtilluak esnatu dute. Katamotza ondora etorriko zaio, ta orduan bildurrez maitik jetxita garraxika asiko da) Zer da au? Etsaia... etsaia...

Katamotza.—(Ildakoa bizirik ikustean, au ere izutzen da) Ai ama! Ildakoa, ildakoa... (Kate ta parola utziaz, au ere igeska asiko da ikaraz beterik)

Leoia.—(Iruditegian korrika ibilli ta gero, Katamotza'rekin aurrez-aurre arkituko da. Orduan, biak bat-batean, aurrez-aurre belaunikatu bitez) Barkatu, Satanas jauna.

Katam.—Barkatu, Sanson jauna.

Otso-iltz.—Lurretik altxata, au ere belau-niko jarri bedi bestien onduan) Barkatu, Satanas jauna.

Katam.—(*Leoia'ri*) Barkatu, Sanson jauna...

Leoia.—Barkatu...

Katam.—Barkatu...

Otso-iltz.—Barkatu...

XVI

GUZIAK

Errom.—(*Ate guzietatik Erromualdo, Loreto ta morroi asko sartu bitez eskuetan argiak dituztela*) Ara emen gure gizon bikañak... (*Morroiak parre ta burla*) Oiek dira Sanson'en ordeaz etorri nai zuten gizonak... Orrelakoak zerate zuek, eta beste asko ere bai. Erronka asko, istillu asko, au egingo dezutela ta ura egingo zenduketela, ta gero, ezer ez. Tira emendik izuti oiek! Kanpora...! Kanpora nere etxetik...! (*Guzion artean, ostikoka bidaldu bear dituzte Leoia, Katamotoza ta Otso-iltzalle.*)

Z A P I A

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

- 1.—R. Artola
SAGARDOAREN GRAZIYA ta beste bertso asko. (Aitua).
- 2.—M. Soroa
GABON, AU OSTATUBAI, ANTON KAIKU.
- 3.—F. Apalategui, S. I.
EUSKAL MUTILLAK ARMETAN, I.
- 4.—Pepe Artola
USTEZ LAGUN DETAN ta beste bertso asko.
- 5.—P. Urruzuno
EUSKALERRITIK ZERURA ta beste bertso asko.
- 6.—Toribio Alzaga
RAMUNTZO.
- 7.—Ramos Azkarate
GALTZAUNDI ta beste bertso asko.
- 8.—Antero Apaolaza
PATXIKO TXERREN
- 9.—Bitoriano Iraola
OROITZAK ta beste ipui asko.
- 10.—Bertsolariak
ERREGE EGUNEKO BERTSO SAYOA
(1962).
- 11.—Piarres Larzabal
BORDAXURI.

- 12.—Bilintx
BERTSO TA LAN GUZIAK.
- 13.—Mariano Izeta
DIRUA GALGARRI.
- 14.—Piarres Larzabal
IBU ZIREN
- 15.—Bertsolariak
EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK, I.
- 16.—Alfonso M.ª Zabala
GABON GAU BAT ta beste ipui asko.
- 17.—Antonio M.ª Labayen
MALENTXO, ALARGUNI
- 18-19.—Antonio Zavala, S. I.
TXIRBITA (Bizitza ta bat bateko bertsoak).
- 20.—Franzisko Goñi, S. I.
LURDESKO GERTAERAK.
- 21.—Piarres Larzabal
HERRIKO BOZAK edo NOR ALKATE.
- 22.—Bertsolariak
**BERTSOLARIEN TXAPELKETA
(30-XII-1962).**
- 23.—**AIZKOLARIAK ta beste ipui asko.**
- 24.—Fermin Imaz
BERTSO GUZIAK.
- 25.—A. P. Iturriaga
JOLASAK.
- 26.—Alfonso M.ª Zabala.—A. Larraitz.—Juan Mir
PERIYAREN ZALAPARTAK. — Melitona' ren bi senarrak. — Mendibe'tarren larriyak. — Utzi bearkol — Gizon blikañak.

